

Glas Naroda o
'Putu mira'

između

KOSOVA I SRBIJE:

Otkrjući ulogu žena

Jun 2024

Finansira: **Women's Peace &
Humanitarian Fund**
A United Nations & Civil Society Partnership

www.ridea-ks.org

Glas Naroda o 'Putu mira' između Kosova i Srbije: Otkrjući ulogu žena

Jun 2024

Glas Naroda o 'Putu mira' između Kosova i Srbije: Otkrjući ulogu žena

Ovu anketu podržavaju:

Odricanje odgovornosti: Stavovi i analize u ovom izveštaju su isključivo RIDEA i ne odražavaju stavove donatora.

Autor: Istraživački institut za razvoj i evropske poslove (RIDEA)

Jun 2024

Sadržaj

Izvršni Rezime	1
1. Uvod	8
2. Metodologija	10
2.1. Dizajn Ankete.....	10
2.2. Postupak ankete	10
2.3. Uzorak	11
2.4. Karakteristike uzorka	13
2.5. Analiza Podataka	16
3. Nalazi	16
3.1. Percepcija građana Kosova u vezi sa trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije	17
3.2. Percepcija građana Kosova u vezi sa sporazumima između Kosova i Srbije	21
3.2.1. Podrška za najnoviji Briselski sporazum i njegov aneks o implementaciji u Ohridu	22
3.2.2. Podrška za proširena izvršna ovlašćenja Zajednice srpskih opština na Kosovu	23
3.3. Podrška za predstavljanje tima za dijalog Kosova	27
3.3.1. Da li kosovski tim za dijalog treba da predstavljaju samo najviši predstavnici vlasti?	27
3.3.2. Da li Vlada Kosova treba da uloži napore da uključi i druge predstavnike u tim za dijalog?	29
3.4. Zastupljenost žena u kosovskom timu za dijalog	32
3.5. Potencijalni faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga	35
4. Analiza zasnovana na polnim razlikama	37
5. Zaključak	39

Izvršni Rezime

Ova anketa imala je za cilj da razume percepcije i stavove građana (Vox Populi) u vezi sa procesom dijaloga između Kosova i Srbije i ulogom žena u ovom procesu. Anketa je sprovedena između 27. maja i 3. juna 2024. Ukupno 1108 ispitanika u našoj anketi (89% Albanaca, 9% Srba i 2% iz drugih etničkih grupa) učinilo je naš uzorak reprezentativnim za populaciju Kosova.

U ovoj anketi korišćeno je jednostavno proporcionalno uzorkovanje za svaku opštinu na osnovu veličine populacije opštine. Upitnik je sadržao otvorena i zatvorena pitanja. Da bi se proverio rad anketara tokom prikupljanja podataka, oko 15% (167 ispitanika) je ponovo intervjuirano. Ova kontrola je obavljena putem telefonskih intervjuja i terenskih poseta. Kao kontrola, ispitanici su pitani o 5 pitanja na osnovu originalnog intervjuja. Kontrolna lista je služila kao alat za reviziju usklađenosti sa principima slučajnosti lokaliteta, početne tačke, jedinice kuće i principa izbora ispitanika. Odgovori iz prvog i drugog intervjuja su upoređeni. Pored uobičajenog postupka skrininga, izvršena je logička provera popunjenih upitnika. Margina greške od 95% za procene zasnovane na ukupnom uzorku je približno +/- 3 procentna poena. Međutim, intervali pouzdanosti za procene zasnovane na podskupovima uzorka, kao što je srpski uzorak od 100 ispitanika, će biti znatno veći.

Što se tiče rezultata, u narednim paragrafima predstavljamo nalaze o sledećim pitanjima:

- i) Percepcija građana Kosova u vezi sa trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije;
- ii) Percepcija građana Kosova u vezi sa najnovijim Briselskim sporazumom između Kosova i Srbije (februar 2023) i njegovim aneksom o implementaciji postignutim u Ohridu (mart 2023), posebno o tački koja se odnosi na davanje proširenih izvršnih ovlašćenja za Asocijaciju/Zajednicu srpskih opština na Kosovu;

- iii) Percepcija građana Kosova u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog i uključivanje drugih aktera, sa posebnim fokusom na žene aktiere/mirovnjake;
- iv) Osnovni razlozi za podršku ili nedostatak podrške u vezi sa tačkama i, ii i iii gore; i
- v) Faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga.

Prva grupa nalaza pokazuje da većina stanovništva Kosova nije zadovoljna trenutnim procesom dijaloga. Ukupno 49% svih ispitanika nije zadovoljno trenutnim procesom dijaloga. I Albanci i Srbi na Kosovu su pokazali nezadovoljstvo trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Postoji manje nezadovoljstva među Albancima za trenutni proces dijaloga, ali značajan broj Albanaca (26%) i Srba (17%) takođe nije imao stav o ovom pitanju. 46% Albanaca i 80% Srba je ili 'veoma nezadovoljno' ili 'nezadovoljno' trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Prva grupa nalaza takođe se fokusirala na potencijalne razloge za zadovoljstvo ili nezadovoljstvo procesom dijaloga. Ovo su rezultati o razlozima za zadovoljstvo procesom dijaloga između Kosova i Srbije:

- Trenutni proces dijaloga barem garantuje mir između Kosova i Srbije (68% Albanaca naspram 67% Srba);
- Trenutni proces dijaloga barem sprečava proterivanje Srba sa Kosova (50% Albanaca naspram 67% Srba);
- Trenutni proces dijaloga barem održava vrata otvorena za zadržavanje snažnog srpskog uticaja u nekim delovima Kosova (35% Albanaca naspram 67% Srba);
- Trenutni proces dijaloga barem omogućava ekonomsku prosperitet Kosova (64% Albanaca naspram 33% Srba);
- Trenutni proces dijaloga održava dobre radne odnose sa EU i UN (65% Albanaca naspram 33% Srba).

Ispod su rezultati o razlozima za nezadovoljstvo procesom dijaloga između Kosova i Srbije:

- Nema perspektive konkretnih koraka ka evropskim integracijama (60% Albanaca naspram 68% Srba);

- Prilično je nemoguće postići globalno priznanje Kosova u trenutnim okolnostima (64% Albanaca naspram 74% Srba);
- Nezavisnost Kosova neće biti priznata od strane Srbije u trenutnim okolnostima (74% Albanaca naspram 79% Srba);
- Ne može biti ekonomske prosperitet u narednih 3-5 godina (54% Albanaca naspram 73% Srba);
- Nije moguće imati mirne odnose sa Srbijom u trenutnom statusu (68% Albanaca naspram 51% Srba);
- Unutrašnji problemi između srpske i albanske zajednice ne mogu biti rešeni u trenutnim okolnostima (63% Albanaca naspram 91% Srba).

U vezi sa tim da li bi dijalog trebao da se nastavi u trenutnom formatu za narednih pet godina, 45% svih ispitanika je izrazilo 'neku' ili 'veoma veliku' podršku za nastavak dijaloga u trenutnom formatu za narednih pet godina. 44% Albanaca i 42% Srba su odgovorili sa 'neku' ili 'veoma veliku' podršku za nastavak dijaloga u trenutnom formatu za narednih pet godina. Značajan broj albanskog uzorka nije imao mišljenje o ovom pitanju (24%).

Druga grupa nalaza je povezana sa percepcijom i preferencijama građana Kosova i potencijalnim razlozima za podršku ili nedostatak podrške najnovijem Briselskom sporazumu između Kosova i Srbije (februar 2023) i njegovom aneksu o implementaciji postignutim u Ohridu (mart 2023).

Tako, 43% svih ispitanika je bilo 'nezadovoljno' ili 'veoma nezadovoljno' najnovijim Briselskim sporazumom. 16% Albanaca i 6% Srba su bili 'zadovoljni' ili 'veoma zadovoljni' najnovijim Briselskim sporazumom između Kosova i Srbije i njegovim aneksom o implementaciji postignutim u Ohridu. Međutim, značajan broj Albanaca (43%) i Srba (33%) nema mišljenje o ovom pitanju.

Zatim, posebno smo se fokusirali na pitanje davanja izvršnih ovlašćenja Asocijaciji/Zajednici srpskih opština, pod uslovom da Srbija zauzvrat pristane da Kosovo na kraju pristupi nekim međunarodnim organizacijama. Većina ispitanika, 50%, je odgovorila sa 'snažno se ne slažem' ili 'ne slažem se' sa ovom tvrdnjom.

Postoji slaba podrška među Albancima sa Kosova (13%), ali znatno veća podrška među Srbima (46%) za davanje izvršnih ovlašćenja Asocijaciji/Zajednici srpskih opština, pod uslovom da Srbija zauzvat pristane da Kosovo na kraju pristupi nekim međunarodnim organizacijama. Značajan broj Albanaca (34%) i Srba (35%) je odgovorio sa 'ne znam/nemam mišljenje' o ovom pitanju.

Ispod su rezultati o razlozima zbog kojih ispitanici podržavaju davanje proširenih izvršnih ovlašćenja Asocijaciji/Zajednici srpskih opština:

- Poboljšaće ekonomsku prosperitet Kosova u narednih 3-5 godina (76% Albanaca naspram 45% Srba);
- Omogućiće Srbima koji žive na Kosovu veće učešće u procesu donošenja odluka (64% Albanaca naspram 98% Srba);
- Poboljšaće integraciju srpske zajednice na Kosovu (69% Albanaca naspram 98% Srba);
- Poboljšaće odnose sa Srbijom (53% Albanaca naspram 91% Srba).

Ispod su rezultati o razlozima zbog kojih ispitanici ne podržavaju davanje proširenih izvršnih ovlašćenja Asocijaciji/Zajednici srpskih opština:

- To će učvrstiti podele među zajednicama na Kosovu (65% Albanaca naspram 26% Srba);
- Povećaće političke tenzije između Kosova i Srbije (70% Albanaca naspram 79% Srba);
- Otvoriće vrata za uspostavljanje mini Republike Srpske na Kosovu (72% Albanaca naspram 16% Srba);
- Otežaće postizanje ekonomske prosperiteta Kosova u narednih 3-5 godina (63% Albanaca naspram 26% Srba).

Treća grupa nalaza je povezana sa percepcijom građana Kosova o predstavljanju kosovskog tima za dijalog, posebno fokusirajući se na zastupljenost žena u timu za dijalog. U vezi sa tim, anketa je postavila pitanja o (a) predstavljanju tima za dijalog samo na najvišem vladinom nivou (npr. premijer i zamenik premijera); (b) da li bi Vlada Kosova trebala da uloži napore da uključi druge aktere (npr. predstavnike opozicionih političkih stranaka, civilnog društva, akademske zajednice, itd.) i

posebno (c) žene aktere/mirovnjake u dijalog; i (d) da li bi građani Kosova podržali imenovanje žene za vođenje procesa dijaloga između Kosova i Srbije.

Što se tiče prve tačke, koja se odnosi na predstavljanje tima za dijalog samo na najvišem vladinom nivou (npr. premijer i zamenik premijera) – 46% svih ispitanika je odgovorilo sa 'snažno se ne slažem' ili 'ne slažem se' u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog samo najvišim vladinim predstavnicima. 34% Albanaca i 37% Srba je odgovorilo sa 'snažno se slažem' ili 'slažem se' u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog samo najvišim vladinim predstavnicima. Značajan broj Albanaca (20%) i Srba (18%) je odgovorio sa 'ne znam/nemam mišljenje' o ovom pitanju.

Što se tiče druge tačke, da li bi Vlada Kosova trebala da uloži napore da uključi druge aktere (npr. predstavnike opozicionih političkih stranaka, civilnog društva, akademske zajednice, itd.) – 66% svih ispitanika je odgovorilo sa 'definitivno bi trebalo' ili 'verovatno bi trebalo' da ulože napore da uključe druge predstavnike u sastanke dijaloga u Briselu. 18% Albanaca i 29% Srba je odgovorilo da Vlada Kosova 'definitivno ne bi trebalo' ili 'ne bi trebalo' da ulože napore da uključe druge predstavnike.

Ispod su rezultati o razlozima zbog kojih ispitanici podržavaju napore Vlade Kosova da uključe druge aktere:

- Uključivanje drugih predstavnika bi učinilo dijalog otvorenijim i transparentnijim (87% Albanaca naspram 95% Srba);
- Uključivanje drugih aktera bi učinilo sastanke dijaloga efikasnijim u postizanju sporazuma (85% Albanaca naspram 96% Srba);
- Uključivanje drugih predstavnika bi poboljšalo lokalno vlasništvo nad sporazumima (78% Albanaca naspram 91% Srba);
- Uključivanje drugih predstavnika bi učinilo implementaciju sporazuma realističnijom (77% Albanaca naspram 76% Srba).

Ispod su rezultati o razlozima zbog kojih ispitanici ne podržavaju napore Vlade Kosova da uključe druge aktere:

- Uključivanje drugih predstavnika u dijalog bi učinilo nemogućim koordinaciju dijaloga (56% Albanaca naspram 62% Srba);
- Uključivanje drugih aktera bi učinilo sastanke dijaloga manje efikasnim u postizanju sporazuma (54% Albanaca naspram 72% Srba);
- Samo vladini akteri bi trebali imati odgovornost za proces dijaloga (65% Albanaca naspram 79% Srba);
- Medijatori Evropske unije ne ostavljaju prostor za mnoge aktere da učestvuju u procesu dijaloga (39% Albanaca naspram 38% Srba).

Treća tačka je da li bi Vlada Kosova trebala da uloži napore da uključi žene aktere/mirovnjake u dijalog – 82% svih ispitanika je odgovorilo sa 'definitivno bi trebalo' ili 'verovatno bi trebalo' da ulože napore da uključe žene aktere/mirovnjake u dijalog. 8% Albanaca i 36% Srba je odgovorilo da Vlada Kosova 'definitivno ne bi trebalo' ili 'ne bi trebalo' da ulože napore da uključe žene aktere/mirovnjake u dijalog.

Što se tiče četvrte tačke, da li bi podržali imenovanje žene za vođenje procesa dijaloga između Kosova i Srbije – 82% svih ispitanika je odgovorilo sa 'veoma' ili 'donekle' podrškom za imenovanje žene za vođenje procesa dijaloga. 7% Albanaca i 32% Srba je odgovorilo sa 'veoma malo' ili 'uopšte ne' u vezi sa imenovanjem žene za vođenje procesa dijaloga.

Četvrta i poslednja grupa nalaza je povezana sa potencijalnim preprekama sa kojima se žene suočavaju u učestvovanju u procesu dijaloga. Uzorci su bili izloženi nizu izjava o potencijalnim preprekama, a ispod predstavljamo odgovore sa 'snažno se slažem' ili 'slažem se' od ukupnog uzorka:

- Žene nisu zastupljene u dijalogu jer su glavni politički akteri dominirani muškarcima (63%);
- Žene nisu zastupljene u dijalogu jer vlada nema strategiju koja podržava angažman žena u dijalogu (61%);

- Žene nemaju motivaciju da se angažuju u procesu dijaloga (41%);
- Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (38%);
- Međunarodni akteri su krivi jer ne nameću kriterijume za rodnu uključenost u procesu dijaloga (37%);
- Teško je ženama da se posvete dijalogu (28%);
- Dijalog uključuje teške pregovore koje samo muškarci mogu voditi (16%).

Rezultati su pokazali da postoje rodne razlike u izjavama (a) 'Dijalog uključuje teške pregovore koje samo muškarci mogu voditi' (ovo shvatanje je češće među muškarcima nego ženama); (b) Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (ovo shvatanje je češće među ženama nego muškarcima); i (c) Međunarodni akteri su krivi jer ne nameću kriterijume za rodnu uključenost u procesu dijaloga (ovo shvatanje je češće među ženama nego muškarcima).

Ukratko, perspektive dve zajednice su slične i različite u nekim aspektima. Albanski i srpski ispitanici su posebno nezadovoljni najnovijim Briselskim sporazumom i njegovim Ohridskim aneksom između Kosova i Srbije. Albanski i srpski ispitanici su takođe jasno podržali uključivanje drugih predstavnika, posebno žena aktera/mirovnjaka u kosovski tim za dijalog. Albanski i srpski se prilično fundamentalno razlikuju u vezi sa proširenim izvršnim ovlašćenjima Asocijacije/Zajednice srpskih opština. Srpski ispitanici su posebno zabrinuti zbog političkih tenzija između Kosova i Srbije, dok su albanski ispitanici nesumnjivo zabrinuti zbog rizika razvoja mini Republike Srpske. Ove različite perspektive međutim nisu nužno međusobno kontradiktorne. Na primer, integracija u EU ne podrazumeva specifično rešenje za unutrašnje probleme između dve zajednice na Kosovu. Odgovori naših ispitanika sugerišu da u ovim aspektima dijalog ne mora biti 'igra sa nultom sumom' gde svaki dobitak za jednu stranu mora biti na račun gubitka za drugu stranu.

1. Uvod

Anketa „Vox Populi na 'Putu mira' između Kosova i Srbije: Otkrjući ulogu žena“ sprovedena je između 27. maja i 3. juna 2024. godine. Anketa je imala tri široka cilja. Prvi cilj ankete bio je da se razumeju percepcije i stavovi građana u vezi sa trenutnim procesom dijaloga i najnovijim Briselskim sporazumom između Kosova i Srbije (februar 2023) i njegovim aneksom o implementaciji postignutim u Ohridu (mart 2023). Drugi cilj je bio da se razumeju percepcije građana Kosova u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog i podrška ili nedostatak iste za uključivanje drugih aktera, sa posebnim fokusom na žene aktore/mirovnjake u timu za dijalog. Treći cilj je bio da se razumeju faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga. Vredi napomenuti da se ova anketa oslanja na nalaze iz prethodnog zajedničkog političkog izveštaja objavljenog u aprilu 2024. godine od strane RIDEA i Inclusive Peace „Oblikovanje mira: Uključivanje žena u mirovni proces između Kosova i Srbije“. Nalazi iz strukturisanih intervjua sprovedenih za prethodni zajednički politički izveštaj RIDEA i Inclusive Peace, u suštini, istakli su isključivu prirodu mirovnog procesa između Kosova i Srbije, posebno glavne izazove za uključivanje žena. Na osnovu toga, anketa je koristila zatvorena pitanja i nastojala da razume stavove građana Kosova o procesu dijaloga između Kosova i Srbije, ulozi žena u ovom procesu i preprekama sa kojima se žene suočavaju u uključivanju u proces dijaloga.

Kao pozadina, Kosovo je proglasilo nezavisnost 2008. godine, što Srbija ne priznaje. Dana 9. septembra 2010. godine, Generalna skupština UN-a usvojila je rezoluciju br. 64/298 aklamacijom. Ova rezolucija priznaje sadržaj savetodavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova i pozdravlja spremnost Evropske unije (EU) da olakša dijalog između Kosova i Srbije. Prvi sastanak dijaloga pod pokroviteljstvom EU održan je 8. marta 2011. Od tada, dijalog se vodi na dva nivoa: (i) tehnički dijalog i (ii) politički dijalog. Između 2011. i 2022. godine postignuti su različiti sporazumi, iako sa nekim usponima i padovima, a nekoliko puta je proces dijaloga bio prekinut na nekoliko meseci. Tekući pregovori o normalizaciji između dve nacije, pod

pokroviteljstvom međunarodnih aktera, imaju za cilj uspostavljanje međusobnog razumevanja i saradnje, dok se bave pitanjima upravljanja, bezbednosti i ekonomskog razvoja. Iako je postignut napredak u vezi sa slobodom kretanja, upravljanjem granicama, zaštitom verskog i kulturnog nasleđa i integracijom policije, mnogi drugi sporazumi nisu implementirani ili su samo delimično implementirani od strane obe zemlje.

Zbog geopolitičkih promena nakon ruske invazije na Ukrajinu u februaru 2022. godine, Francuska i Nemačka su pokrenule hitniju inicijativu u septembru 2022. godine, predstavljajući konkretan plan za normalizaciju odnosa između dve države i time smanjenje tenzija na severu Kosova, koje bi mogle generisati dodatne tenzije između Kosova i Srbije. Ova inicijativa je naknadno prepoznata kao jedinstveni napor EU uz podršku Sjedinjenih Država. Počela je nova šatl diplomatija koja uključuje izaslanike iz EU, SAD, Francuske, Nemačke i Italije koji putuju u Kosovo i Srbiju, sa pratećim sastancima u Briselu između delegacija iz Kosova i Srbije. Konačno, u februaru 2023. godine, pod pokroviteljstvom EU i SAD, Kosovo i Srbija su postigli sporazum o putu ka normalizaciji. Kasnije, 18. marta 2023. godine, u Ohridu (Severna Makedonija), Kosovo i Srbija su postigli Aneks o implementaciji Sporazuma o putu ka normalizaciji odnosa između dve zemlje. Međutim, od tada je implementacija Sporazuma i njegovog aneksa zastala.

Zapavo, proces normalizacije između Kosova i Srbije nije izolovan od šireg konteksta savremenih mirovnih procesa. Prvo, mirovni procesi između Kosova i Srbije se smatraju u stanju zastoja, sa političkim akterima koji ih vide kao platformu za nepotrebne kompromise ili igru sa nultom sumom. Drugi izražavaju zabrinutost zbog slabih unutrašnjih obaveza i opadajuće spoljne moći EU, koja je predvodila napore u dijalogu kako bi unapredila proces i izgradnju mira u cilju rešavanja zastoja u pregovorima i deficita u implementaciji.

Ova kratka pozadina i kontekst takođe su informisali neka od pitanja koja su obrađena u ovoj anketi i koja su predstavljena u narednim odeljcima ovog izveštaja.

2. Metodologija

2.1. Dizajn Ankete

Upitnik je sadržao zatvorena pitanja sa sledećom strukturom: demografski podaci o učesnicima, njihovo razumevanje, stavovi i podrška, ili nedostatak podrške, za trenutni proces dijaloga između Kosova i Srbije, predstavljanje kosovskog tima za dijalog sa posebnim fokusom na zastupljenost žena, i prepreke za učešće žena u procesu dijaloga. Upitnik je sadržao nekoliko otvorenih pitanja kako bi građani mogli da izraze alternativne stavove. Dva nezavisna istraživača su ocenila upitnik u smislu razumljivosti i jasnoće pitanja.

2.2. Postupak ankete

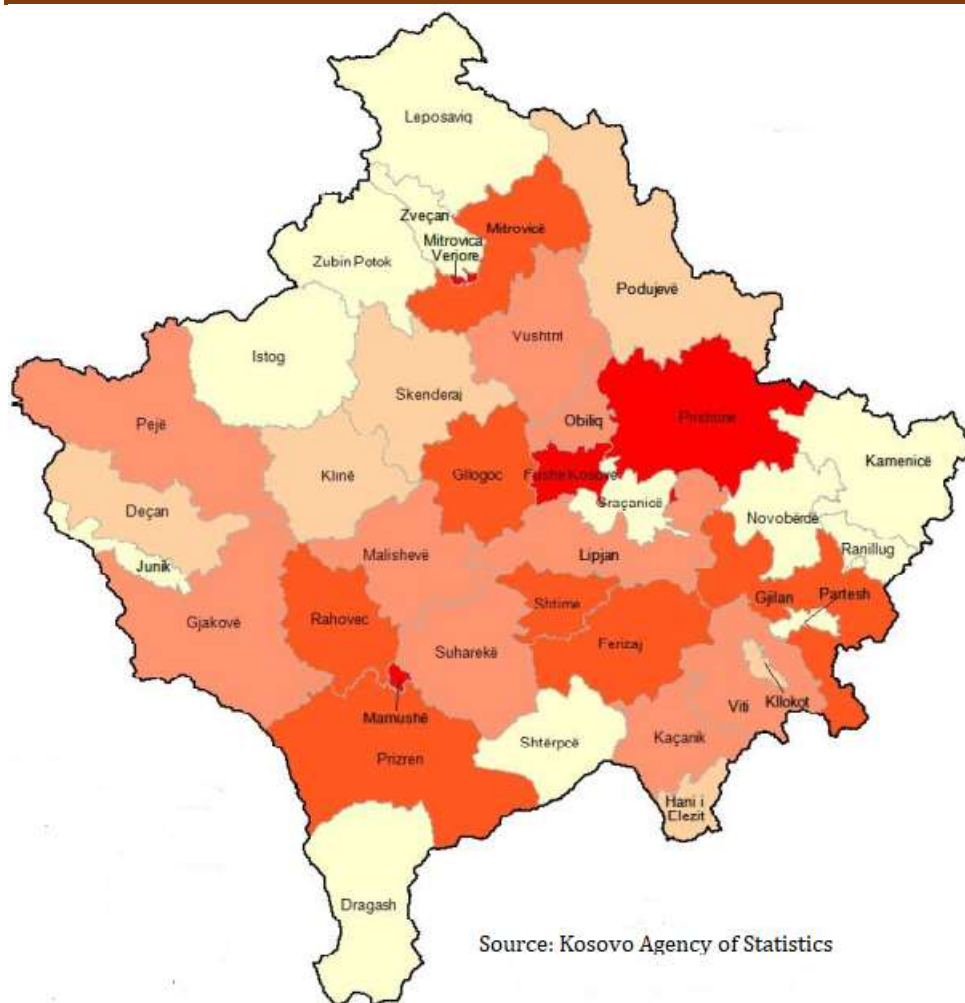
Istraživački tim je obuhvatao 13 terenskih anketara (uključujući dva posebna terenska anketara za srpske ispitanike na Kosovu), 3 viša istraživača/eksperta i dva istraživačka i administrativna asistenta. Njihov rad je rezultirao trenutnim istraživačkim izveštajem. Terenski anketari su sprovodili upitnike pomoću tableta koristeći specijalno dizajniran softver za ovu anketu. Terenski anketari su popunjavali upitnik kako bi osigurali da nema nedostajućih podataka. Međutim, ispitanici su imali slobodu da ne odgovore na pitanja. Kako bi se izbegla pristrasnost u anketiranju, istraživački tim je obučio sve terenske anketare za sprovođenje ankete.

Kako bi se proverio rad anketara tokom prikupljanja podataka, oko 15% (ukupno 168 ispitanika) je ponovo intervjuirano. Ova kontrola je uglavnom obavljena putem telefonskih intervjuja i nekih terenskih poseta. Kao kontrola, ispitanici su pitani o 5 pitanja na osnovu originalnog intervjuja. Kontrolna lista je služila kao alat za reviziju usklađenosti sa principom slučajnog izbora ispitanika (koji pokriva

izbor lokaliteta, početne tačke, jedinice kuće i izbora ispitanika). Odgovori iz prvog i drugog intervjua su upoređeni. Pored uobičajenog postupka skrininga, izvršena je logička kontrola popunjenih upitnika.

2.3. Uzorak

Anketa je sprovedena u 38 opština na Kosovu u 7 glavnih regiona: Priština, Ferizaj, Gnjilane, Prizren, Peć, Đakovica i Mitrovica (severna i južna; pogledajte mapu ispod). Kosovo ima populaciju od 1,798,506 stanovnika. U ovoj anketi korišćeno je jednostavno proporcionalno uzorkovanje za svaku opštinu, zasnovano na veličini populacije opštine, tj. na odnosu broja registrovanih stanovnika u određenoj opštini prema ukupnom broju registrovanih stanovnika na Kosovu. Dobijeni odnos određuje težinu svake opštine u uzorku. Osnovni podaci o registrovanoj populaciji su preuzeti iz Kosovske agencije za statistiku.

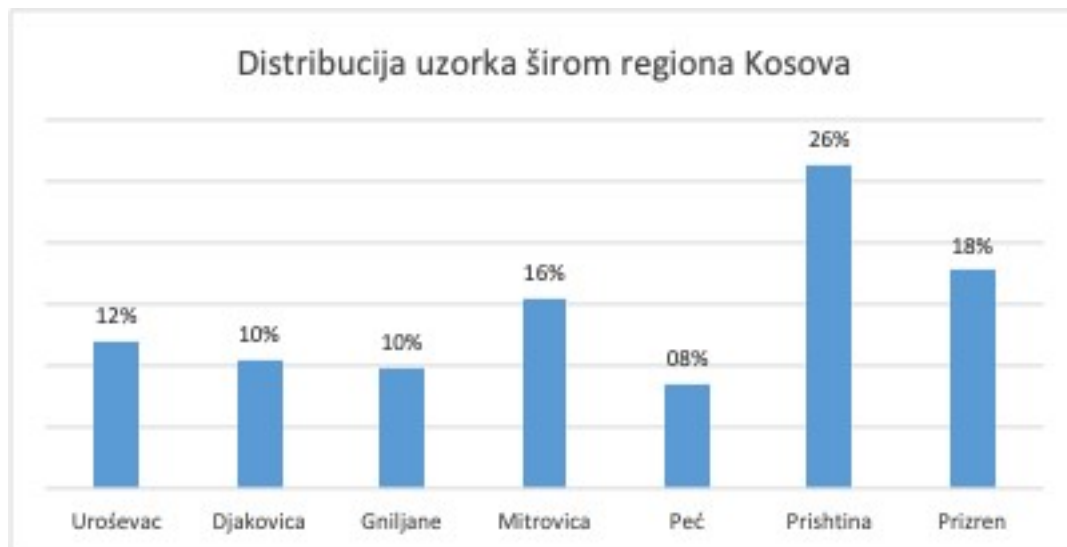
Upitnici su administrirani u kućama i stanovima ispitanika. Korišćena je procedura uzorkovanja sa slučajnim rutama kako bi se odredio uzorak studije, sa propisanim pravilima za izbor početne tačke i naknadni izbor ulice, zgrade, stana i ispitanika. Upitnik je administriran samo jednom članu porodice. Ovo je učinjeno kako bi se izbegla pristrasnost u uzorku.

Kako bi se dobio dovoljno veliki uzorak Srba za korisnu analizu, dve glavne pretežno srpske opštine, Mitrovica Sever (na severu Kosova) i Gračanica (na jugu Kosova), su preuzorkovane. Ovo je rezultiralo uzorkom od 100 srpskih ispitanika umesto 50 ispitanika koji bi bili dobijeni bez preuzorkovanja.

2.4. Karakteristike uzorka

Ukupan broj ispitanika je 1108. Sa ovakvim uzorkom, procene će imati uzorkovnu grešku od plus ili minus 3 procentna poena (na nivou značajnosti od pet procenata). Međutim, napominjemo da će uzorkovna greška biti manja kada se procene odnose samo na srpski uzorak od 100 ispitanika: sa uzorkom od 100, interval poverenja od 95% će biti otprilike plus ili minus 1 procentni poen. Stoga su sve razlike između srpskog i albanskog uzorka proverene na statističku značajnost.

Kao što je napomenuto gore, studija je sprovedena u svih sedam regiona Kosova i trideset osam opština. Pogledajte ispod distribuciju uzorka u sedam regiona.

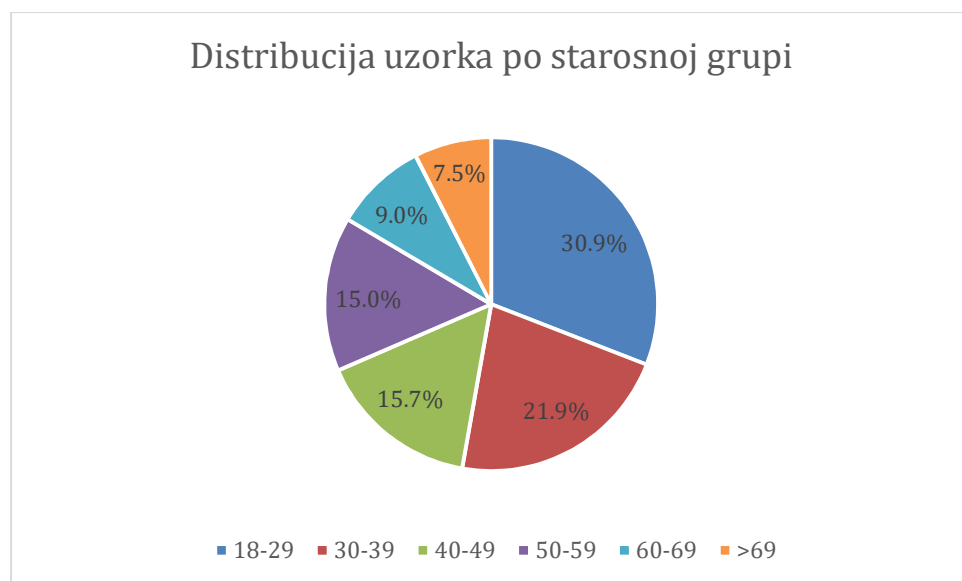
Budući da je broj intervjua za svaku opštinu zasnovan na proporcionalnom udelu populacije u svakoj opštini, distribucija postignutog uzorka tako odgovara distribuciji populacije. Pogledajte ispod tabelu koja prikazuje veličinu populacije prema podacima Kosovske agencije za statistiku i broj intervjua po opštini.

**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

Table 1. Veličina populacije i broj intervjuja po opštini			
Br	Opština	Populacija	Br. intervjuja
1	Uroševac	103,003	63
2	Shtime	27,654	35
3	Kacanik	33,409	20
4	Shterpce	6,773	8
5	Hani i Elezit	9,998	6
6	Đakovica	95,340	58
7	Orahovac	59,102	36
8	Decan	41,808	26
9	Junik	6,370	4
10	Gnjilane	80,162	48
11	Kamenica	30,750	19
12	Viti	47,615	29
13	Ranilug	3,810	3
14	Novoberde	7,160	5
15	Partesh	1,730	2
16	Kllokot	2,753	2
17	Mitrovica	69,346	44
18	Vuqiterna	64,468	39
19	Severna Mitrovica	12,211	40
20	Zvecan	7,376	5
21	Zubin Potok	6,616	5
22	Leposavić	13,587	8
23	Skenderaj	52,343	32
24	Peć	99,568	61
25	Istog	40,380	11
26	Klin	40,122	12
27	Priština	211,755	131
28	Obilić	19,144	12
29	Kosovo Polje	38,607	24
30	Lipljan	57,733	35
31	Podujevo	83,445	51
32	Glogoc	61,133	19
33	Gračanica	12,091	20
34	Prizren	191,565	112
35	Suvareka	60,247	21
36	Mališevo	58,269	37
37	Mamuše	5,950	4
38	Dragaš	34,316	21
Total		1,798,506	1108

89% uzorka studije činili su Albanci, 9% Srbi, a 2% su bile druge etničke grupe na Kosovu. Procenat Albanaca u uzorku blisko odgovara onom zabeleženom na popisu iz 2011. godine, koji pokazuje da je 91% bilo Albanaca, 3.4% Srba i 5.6% 'Ostali'. Kao što je pomenuto u odeljku 2.3 i kao što procenti pokazuju, srpska populacija je preuzorkovana kako bi se obezbedio dovoljan broj ispitanika za sveobuhvatnu analizu. Mali broj 'ostalih' etničkih grupa je premali za odgovarajuću analizu i ne pruža pouzdanu osnovu za ponderisanje.

43.2% uzorka su muškarci, a 56.8% su žene. Prosečna starost uzorka je 43 godine, a starosni raspon je od 18 do 93 godine. Ispod je distribucija uzorka po starosnim grupama.

U poređenju sa podacima popisa iz 2011. godine, žene i mlađi ljudi su donekle previše zastupljeni u postignutom uzorku. Štaviše, ni starost ni obrazovanje nisu snažno povezani sa distribucijom varijabli ovog izveštaja. Stoga smo jednostavno izveštavali o neponderisanim procentima.

Što se tiče nivoa obrazovanja, 2% uzorka je prijavilo da nema školsku diplomu, 3% je prijavilo samo osnovno obrazovanje (1-5 razreda), 15% je prijavilo niže srednje

obrazovanje (6-9 razreda), 31% više srednje škole (gimnazija ili stručna škola), 3% postsekundarno stručno obrazovanje, 31% univerzitetsku diplomu (Bachelor), 5% uglavnom sa master diplomom, a nekoliko sa doktorskom diplomom. Kao što je uobičajeno u anketama, postoji određena prekomerna zastupljenost onih sa višim obrazovanjem.

Što se tiče nivoa zaposlenosti našeg uzorka, 52% je prijavilo da su bili zaposleni u vreme intervjua, 23% su bili nezaposleni, 7% su bili studenti, 10% su bili penzioneri, 6% su obavljali domaće zadatke, a 2% nisu precizirani. Što se tiče kategorija zaposlenja, 31% je prijavilo da su bili profesionalci ili tehnički radnici (npr. doktor, učitelj, inženjer, umetnik, računovođa, itd.), 3% su bili viši administratori (npr. bankar, izvršni direktor u velikom biznisu, vladin službenik, itd.), 4% činovničke profesije (npr. sekretar, menadžer kancelarije, knjigovođa, itd.), 5% prodajnih zanimanja (npr. menadžer prodaje, vlasnik prodavnice, itd.), 5% uslužnih zanimanja (npr. vlasnik restorana, policajac, njegovatelj, itd.), 6% kvalifikovanih radnika (npr. mehaničar, električar, itd.), 2% polukvalifikovanih radnika (npr. vozač autobusa, stolar, itd.), 1% nekvalifikovanih radnika (npr. radnik, nosač, itd.), 1% poljoprivrednih radnika (npr. poljoprivrednik, poljoprivredni radnik, itd.), 7% studenata, 19% domaćica i 16% nisu precizirani.

2.5. Analiza Podataka

Odgovori učesnika su uneti u SPSS. Deskriptivna statistika, kao što su frekvencije i križanja po etničkim grupama, korišćena je za analizu podataka. Takođe smo proverili da li se rezultati razlikuju po starosti, polu i nivou obrazovanja.

3. Nalazi

Ovaj odeljak prikazuje nalaze ove ankete u četiri pododeljka: **(i)** percepcija građana Kosova u vezi sa trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije (uključujući osnovne razloge za podršku ili nepodržavanje procesa dijaloga) i njihovu podršku procesu dijaloga u trenutnom formatu; **(ii)** percepcija građana Kosova u vezi sa najnovijim Briselskim sporazumom između Kosova i Srbije

(februar 2023) i njegovim aneksom o implementaciji postignutim u Ohridu (mart 2023; uključujući osnovne razloge za podršku ili nedostatak podrške); **(iii)** percepcija građana Kosova u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog sa posebnim fokusom na zastupljenost žena u timu (uključujući osnovne razloge za podršku ili nedostatak podrške); i **(iv)** faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga.

3.1. Percepcija građana Kosova u vezi sa trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije

Postavljeno je sledeće pitanje u vezi sa ovim pitanjem: **Koliko ste zadovoljni trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije?**

Nalazi u vezi sa ovim pitanjem proizveli su sledeći pregled: Gotovo polovina uzorka, 49%, nije zadovoljna trenutnim procesom dijaloga (17% je reklo da su 'veoma nezadovoljni', a 32% 'nezadovoljni'). Oko 26% je odgovorilo da su (3% je reklo 'veoma zadovoljni' i 23% 'zadovoljni') zadovoljni trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. 25% učesnika ne zna/nema stvarno mišljenje o ovom pitanju. Stoga, postoji evidentno nezadovoljstvo među građanima Kosova trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije.

Procena odgovora za albanski i srpski uzorak otkriva nešto drugačiji obrazac odgovora: 46% Albanaca i 80% Srba su ili 'veoma nezadovoljni' ili 'nezadovoljni' trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. 28% Albanaca i 3% Srba su ili 'veoma zadovoljni' ili 'zadovoljni' trenutnim procesom dijaloga. 26% Albanaca i 17% Srba 'ne zna/nema stvarno mišljenje' o ovom pitanju. Ove razlike su statistički značajne (barem na nivou 0.05), ali su generalno u skladu sa idejom da nisu zadovoljni trenutnim procesom dijaloga.

Zatim smo nastavili sa nekoliko naknadnih pitanja o osnovnim razlozima zašto su ispitanici bili ili nisu bili zadovoljni trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Ispitanici koji su odgovorili sa 'veoma zadovoljni' ili 'zadovoljni' trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije odgovorili su na sledeći način (pogledajte grafikon ispod) u vezi sa osnovnim razlozima zašto su zadovoljni trenutnim statusom kvo (kao što je gore navedeno, samo 29% albanskog i 3% srpskog uzorka su bili zadovoljni i stoga su bili izloženi ovim posebnim naknadnim pitanjima, tako da su odgovori zasnovani na veoma malom broju ispitanika, posebno u srpskom uzorku):

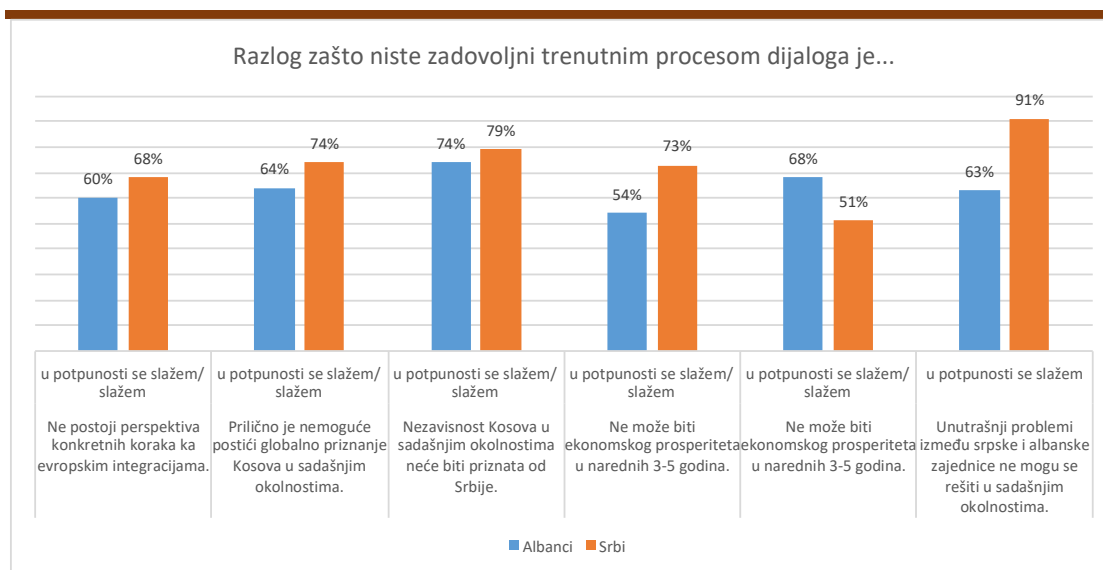
**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

Kao što se može videti, albanski ispitanici su najverovatnije naveli da trenutni proces dijaloga barem garantuje mir između Kosova i Srbije, a zatim dobre radne odnose sa EU i UN. Srpski ispitanici su najverovatnije, ali podjednako, naveli da trenutni proces dijaloga barem garantuje mir, sprečava proterivanje Srba sa Kosova i održava vrata otvorenim za zadržavanje snažnog srpskog uticaja na Kosovu. Kada su ispitanici zamoljeni da ocene gore navedene razloge kao najvažnije za zadovoljstvo dijalogom, albanski (46%) i srpski uzorci (67%) su najčešće smatrali da proces dijaloga barem garantuje mir.

Sledeće, obraćamo se ispitanicima koji su bili 'veoma nezadovoljni' ili 'nezadovoljni' trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Drugačiji skup pitanja je postavljen ovim ispitanicima, a paralelna naknadna pitanja su bila postavljena. Gotovo polovina Albanaca (46%) i većina srpskog uzorka (80%) su bili izloženi ovoj seriji pitanja:

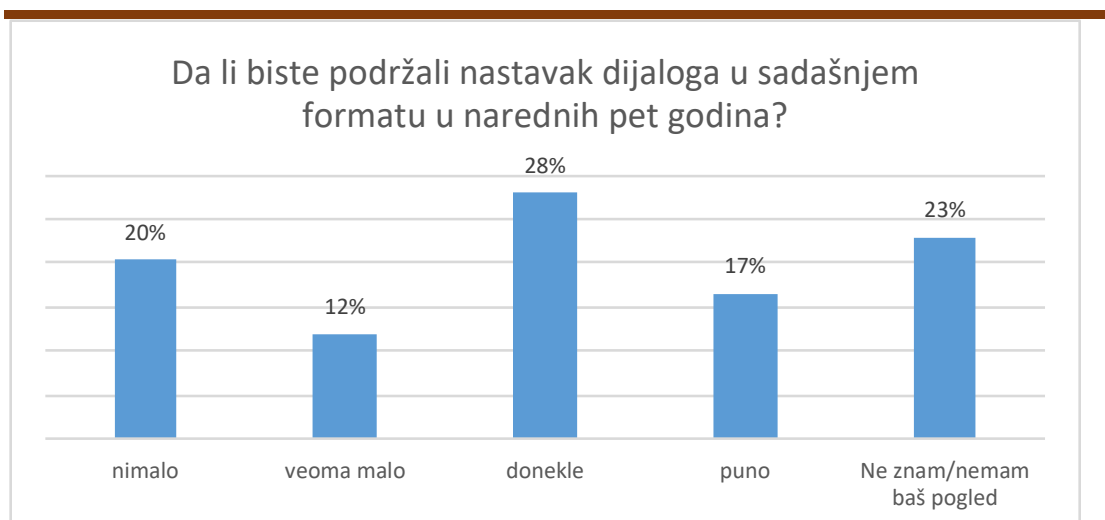
**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

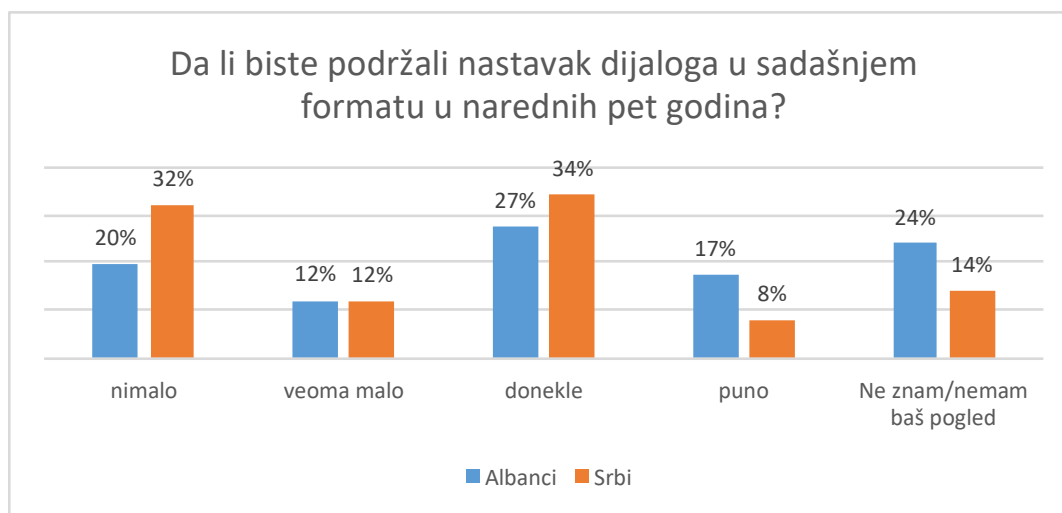
Kao što se može videti, albanski ispitanici su najverovatnije naveli nedostatak priznanja od strane Srbije, zatim nedostatak mirnih odnosa sa Srbijom ili postizanje globalnog priznanja u trenutnim okolnostima. Srpski ispitanici su, međutim, najverovatnije naveli da se unutrašnji problemi ne mogu rešiti u trenutnim okolnostima, a zatim sa značajnom razlikom nedostatak priznanja od strane Srbije (svi ostali odgovori su bili blizu). Kada su ispitanici zamoljeni da ocene gore navedene razloge kao najvažnije za nezadovoljstvo dijalogom, albanski ispitanici su najčešće naveli nedostatak priznanja od strane Srbije (22,1%). Nasuprot tome, srpski ispitanici su najčešće navodili unutrašnje probleme između srpske i albanske zajednice (46%).

U vezi sa percepcijom trenutnog procesa dijaloga između Kosova i Srbije, postavljeno je sledeće pitanje: Da li biste podržali nastavak dijaloga u trenutnom formatu narednih pet godina?

32,4% ukupnog uzorka je navelo 'nimalo' ili 'veoma malo' podrške za nastavak dijaloga u trenutnom formatu narednih pet godina. 44,6% je navelo 'donekle' ili 'veoma mnogo podrške' za nastavak dijaloga u trenutnom formatu. 23% je odgovorilo sa 'ne znam/nemam stvarno mišljenje' o ovom pitanju.

Procena odgovora albanskog i srpskog uzorka otkriva donekle sličan obrazac odgovora. 32% Albanaca i 44% srpskih ispitanika su naveli 'nimalo' ili 'veoma malo' podrške za nastavak dijaloga u trenutnom formatu narednih pet godina. 44% Albanaca i 42% Srba je navelo 'donekle' ili 'veoma mnogo podrške' za nastavak dijaloga u trenutnom formatu (pogledajte grafikon ispod). 24% Albanaca i 14% Srba je odgovorilo sa 'ne znam/nemam stvarno mišljenje' o ovom pitanju.

3.2. Percepcija građana Kosova u vezi sa sporazumima između Kosova i Srbije

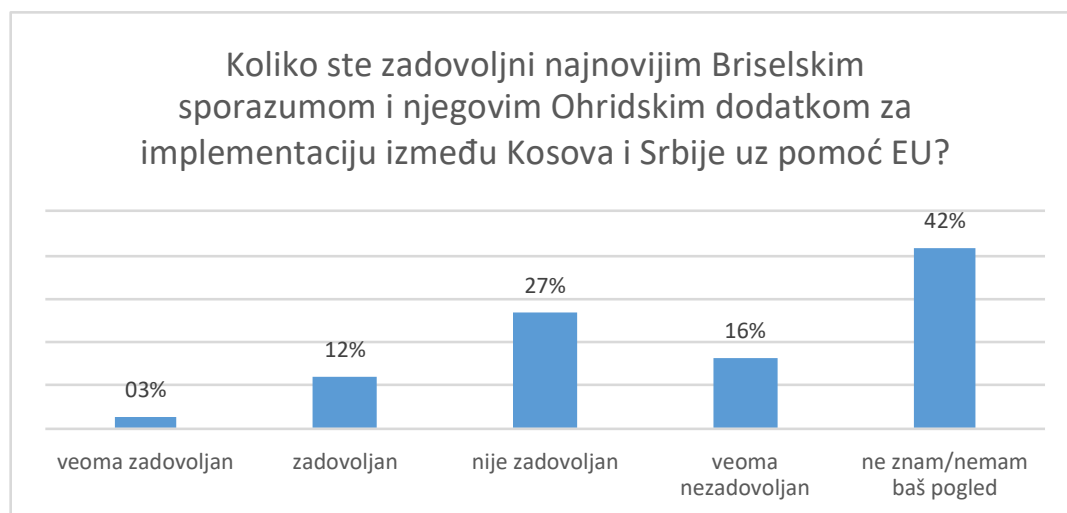
Što se tiče sporazuma, anketa se fokusirala na najnoviji Briselski sporazum i njegov aneks o implementaciji u Ohridu između Kosova i Srbije i davanje

proširenih izvršnih ovlašćenja za Asocijaciju/Zajednicu srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da, zauzvrat, Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama.

3.2.1. Podrška za najnoviji Briselski sporazum i njegov aneks o implementaciji u Ohridu

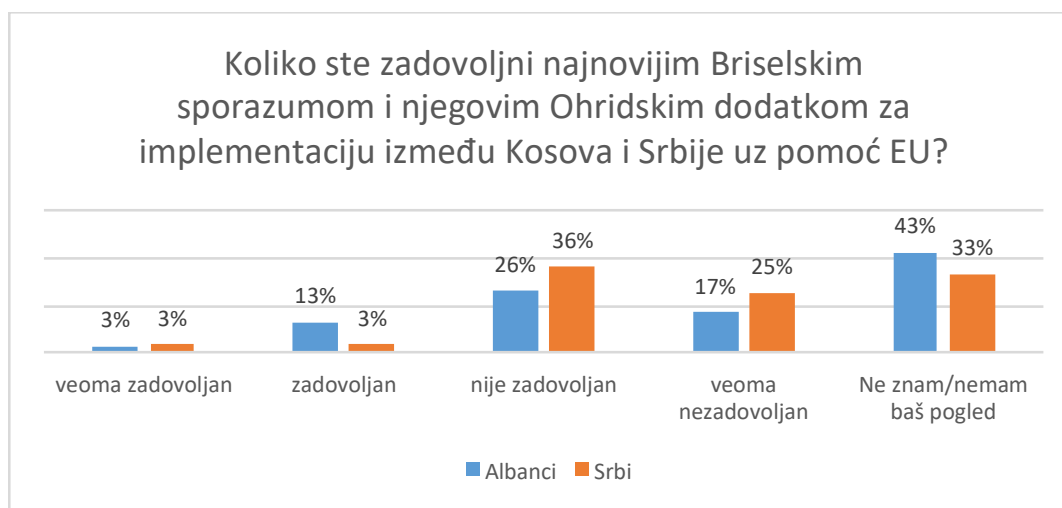
Postavljajući pitanje u vezi sa sporazumima između Kosova i Srbije, postavili smo sledeće pitanje: Koliko ste zadovoljni najnovijim Briselskim sporazumom i njegovim aneksom o implementaciji u Ohridu između Kosova i Srbije pod posredovanjem EU?

14,9% ukupnog broja ispitanika je bilo 'veoma zadovoljno' ili 'zadovoljno' najnovijim Briselskim sporazumom i njegovim aneksom o implementaciji u Ohridu između Kosova i Srbije. Većina ispitanika (43,3%) je bila 'nezadovoljna' ili 'veoma nezadovoljna' najnovijim Briselskim sporazumom. Značajan broj učesnika (41,8%) je odgovorio sa 'ne znam/nemam stvarno mišljenje' o ovom pitanju.

Procena odgovora zasebno za albanske i srpske ispitanike pokazuje donekle sličan obrazac. 16% albanskih i 6% srpskih ispitanika je bilo 'veoma zadovoljno' ili 'zadovoljno' najnovijim Briselskim sporazumom i njegovim aneksom o implementaciji u Ohridu između Kosova i Srbije. 43% albanskih i 61% srpskih

ispitanika je bilo 'nezadovoljno' ili 'veoma nezadovoljno' najnovijim Briselskim sporazumom. 43% i 33% albanskih i srpskih ispitanika, respektivno, je odgovorilo sa 'ne znam/nemam stvarno mišljenje' o ovom pitanju. Ovi rezultati pokazuju da srpski ispitanici imaju uniformniju percepciju najnovijeg sporazuma u poređenju sa albanskim ispitanicima.

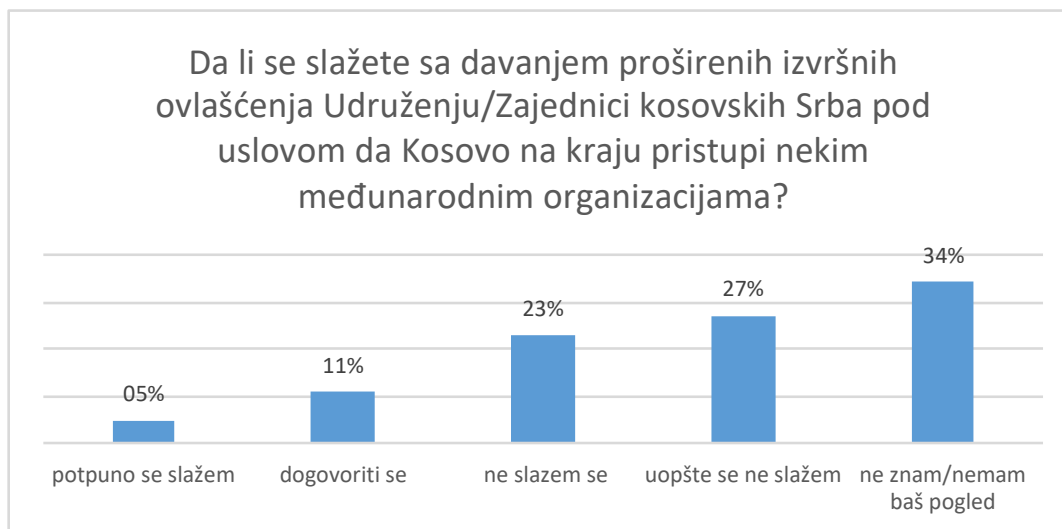

3.2.2. Podrška za proširena izvršna ovlašćenja Zajednice srpskih opština na Kosovu

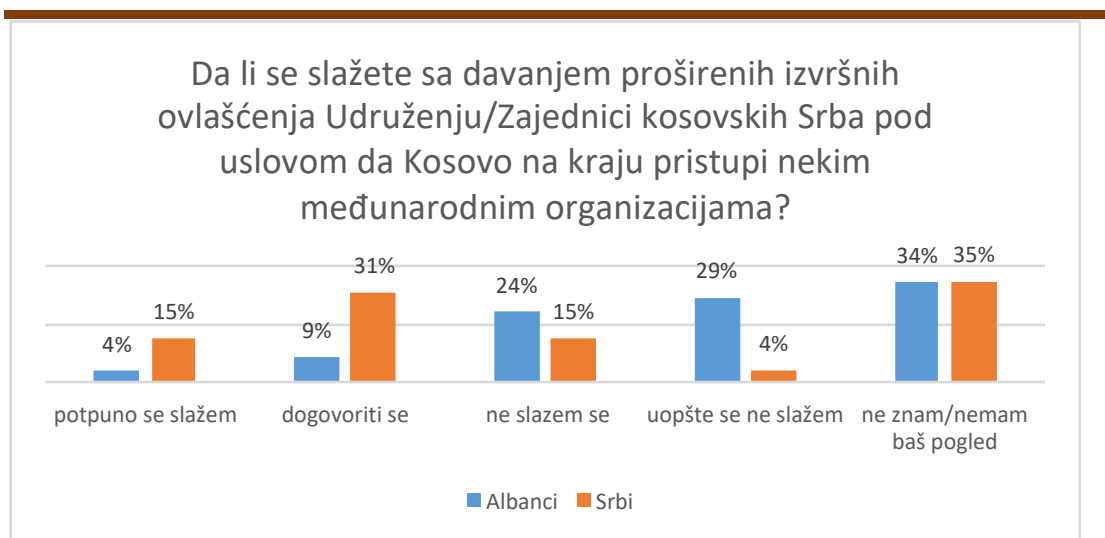
U ispitivanju percepcija građana Kosova u vezi sa najnovijim Briselskim sporazumom, anketa se takođe fokusirala na pitanje davanja proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici opština sa srpskom većinom na Kosovu. U anketi je postavljeno sledeće pitanje: Da li se slažete sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama?

15,7% ukupnog uzorka se 'snažno slaže' ili 'slaže' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Srbija zauzvrat omogući Kosovu pristup nekim međunarodnim organizacijama. Međutim, polovina učesnika (50,1%) se 'ne slaže' ili 'snažno ne slaže' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom

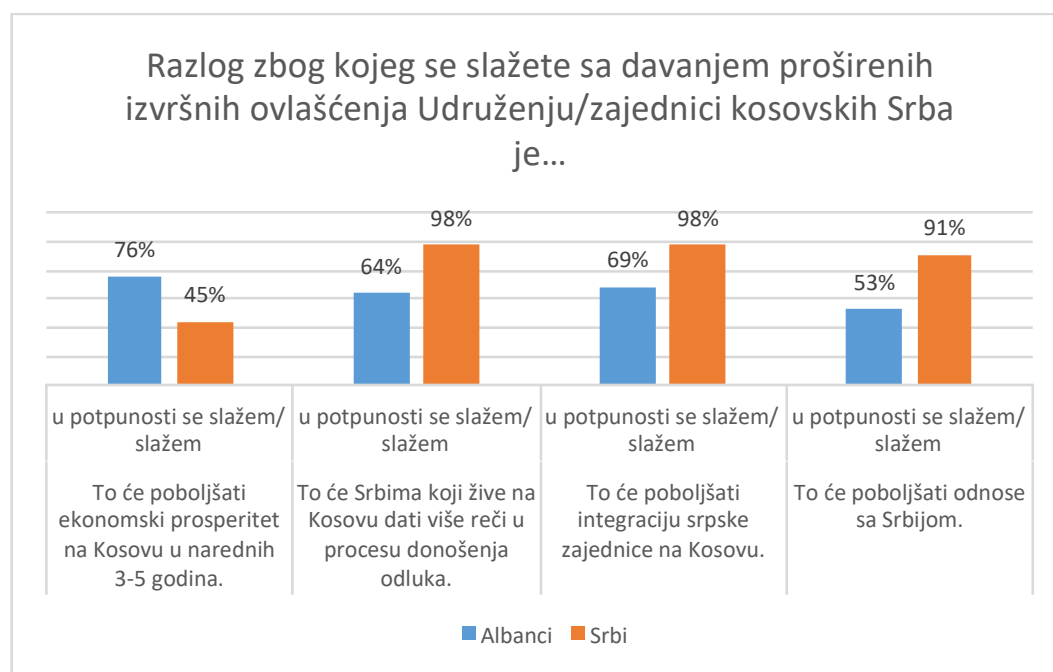
da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama. 34,2% je odgovorilo sa 'ne znam/nemam mišljenje' o ovom pitanju.

Analiza odgovora među albanskim i srpskim uzorkom otkriva kontrastne obrasce odgovora u vezi sa proširenim izvršnim ovlašćenjima za Zajednicu srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama. 13% Albanaca u poređenju sa 46% Srba se 'snažno slaže' ili 'slaže' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama. 53% Albanaca, u poređenju sa 19% Srba, se 'ne slaže' ili 'snažno ne slaže' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama. 34% Albanaca i 35% Srba 'ne zna/nema mišljenje' o ovom pitanju. Ovi rezultati ukazuju na razliku u podršci u vezi sa Zajednicom srpskih opština između Albanaca i Srba.

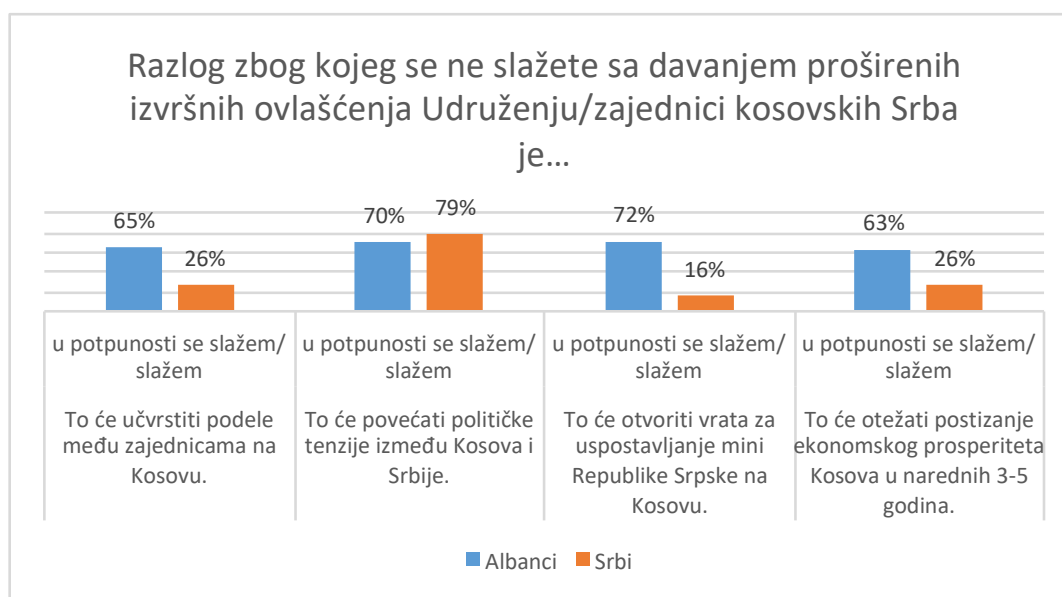

Sa nizom pratećih pitanja, anketa je nastojala da razume osnovne razloge zašto se ispitanici slažu ili ne slažu sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, pod uslovom da Kosovo na kraju dobije pristup nekim međunarodnim organizacijama. Ispitanici koji su odgovorili sa 'snažno se slažem' ili 'slažem se' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu bili su pitani sledeća pitanja (13% albanskog i 46% srpskog uzorka je bilo izloženo ovim pitanjima):

Među albanskim ispitanicima kojima su postavljena ova posebna prateća pitanja, razlog koji je najčešće naveden bio je ekonomski prosperitet Kosova, zatim poboljšanje integracije srpske zajednice na Kosovu i činjenica da bi Srbi imali veći uticaj u procesu donošenja odluka. Među srpskim ispitanicima, razlog koji je najčešće naveden bio je integracija srpske zajednice na Kosovu i da će Srbi imati veći uticaj u procesu donošenja odluka, odmah nakon čega sledi poboljšanje odnosa sa Srbijom. Ovi razlozi su među Srbima nadmašili alternativni razlog u vezi sa ekonomskim prosperitetom Kosova za znatnu razliku. Kada su ispitanici zamoljeni da ocene gore pomenute razloge kao najvažnije za davanje proširenih izvršnih ovlašćenja, albanski ispitanici su najčešće navodili ekonomski prosperitet (55%), dok su srpski ispitanici najčešće navodili da bi to dalo Srbima veći uticaj u procesu donošenja odluka (70%).

Zatim, za one ispitanike koji su odgovorili sa 'snažno se ne slažem' ili 'ne slažem se' sa davanjem proširenih izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu, postavljena je druga serija pratećih pitanja (53% albanskog i 19% srpskog uzorka je bilo izloženo ovim pitanjima):

Kao što se može videti, albanski ispitanici koji su se protivili davanju izvršnih ovlašćenja Zajednici srpskih opština na Kosovu složili su se da takva ovlašćenja mogu otvoriti vrata za uspostavljanje mini Republike Srpske, odmah nakon čega slede zabrinutosti zbog povećanja političkih tenzija između Kosova i Srbije i ukorenjivanja podela među zajednicama na Kosovu. Među srpskim ispitanicima, najčešće navođen razlog bio je da takva ovlašćenja mogu povećati političke tenzije između Kosova i Srbije, zatim sa značajnom razlikom da mogu ukoreniti podele među zajednicama na Kosovu i učiniti ekonomski prosperitet na Kosovu složenijim. Kada su ispitanici zamoljeni da ocene gore navedene razloge kao najvažnije za davanje proširenih izvršnih ovlašćenja, albanski ispitanici su najčešće navodili da to može otvoriti vrata za uspostavljanje mini Republike Srpske (40%), dok su srpski ispitanici najčešće navodili da će to otežati postizanje ekonomskog prosperiteta na Kosovu (53%).

3.3. Podrška za predstavljanje tima za dijalog Kosova

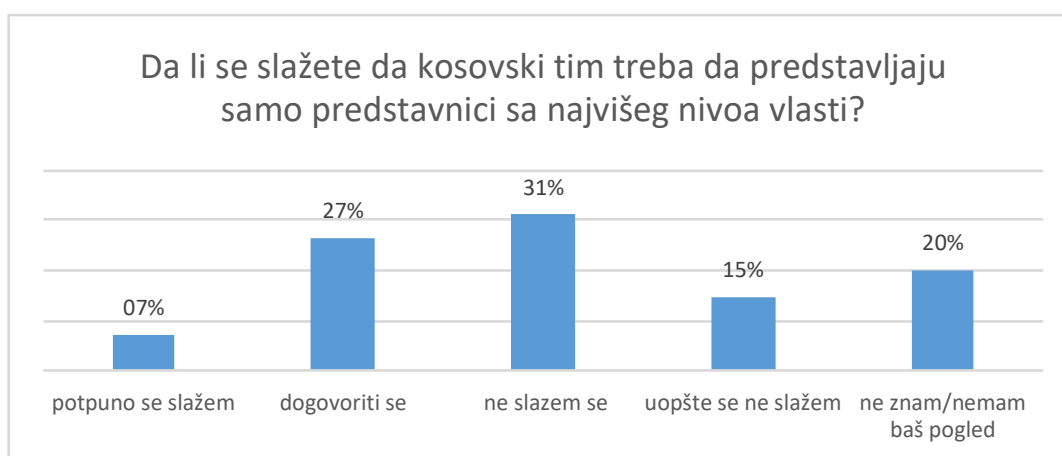
Da bismo ovo rešili, učesnici su bili izloženi sledećim opcijama/alternativama u vezi sa predstavništvom tima: a) u kojoj meri podržavaju predstavljanje tima za dijalog Kosova samo od strane najviših vladinih predstavnika; b) da li bi vlada Kosova trebala da uloži napore da uključi i druge predstavnike poput opozicionih političkih partija, civilnog društva, akademske zajednice, itd. (uključujući osnovne razloge za uključivanje ili neuključivanje drugih predstavnika); i c) da li bi vlada Kosova trebala da uloži napore da uključi žene predstavnice u tim. U vezi sa poslednjom tačkom, takođe smo istražili faktore koji ometaju učešće žena u dijalogu i u kojoj meri podržavaju ženu kao vođu tima za dijalog.

3.3.1. Da li kosovski tim za dijalog treba da predstavljaju samo najviši predstavnici vlasti?

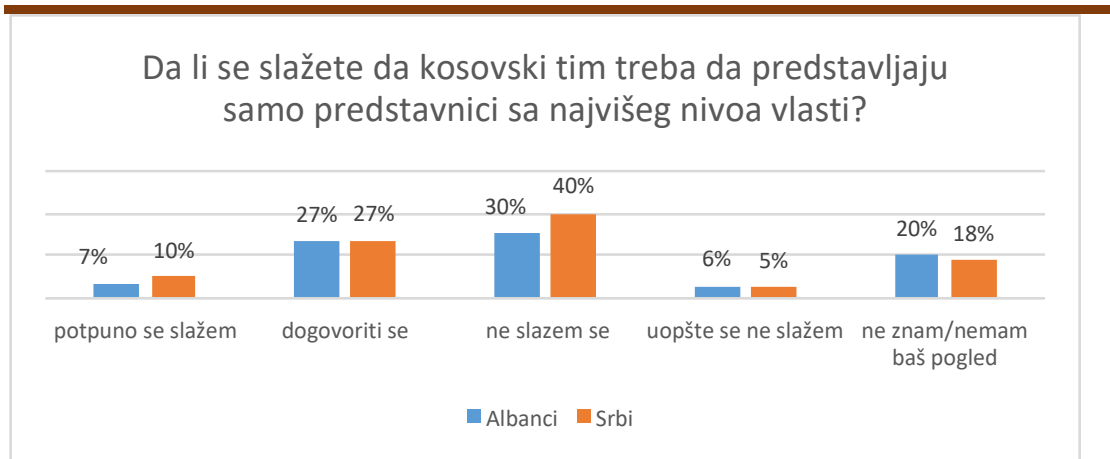
S tim u vezi, ispitanicima je postavljeno sledeće pitanje:

Trenutno, sastanke dijaloga u Briselu između Kosova i Srbije koje fasilitira EU predstavljaju samo predstavnici vlasti sa najvišeg nivoa (tj. premijer i zamenik premijera). Da li se slažete da kosovski tim treba da predstavljaju samo

predstavnici sa najvišeg nivoa vlasti? 34% ukupnog uzorka je odgovorilo ili sa „potpuno se slažem“ ili „slažem se“ u pogledu predstavljanja kosovskog tima za dijalog samo od strane predstavnika najvišeg nivoa vlasti (pogledajte grafikon ispod). Bez obzira na to, skoro polovina učesnika (46%) je odgovorila sa „uopšte se ne slaže“ ili „ne slaže se“ u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog samo od strane predstavnika najvišeg nivoa vlasti. 20% je odgovorilo sa „ne znam/nemam baš stav“ o ovom pitanju.

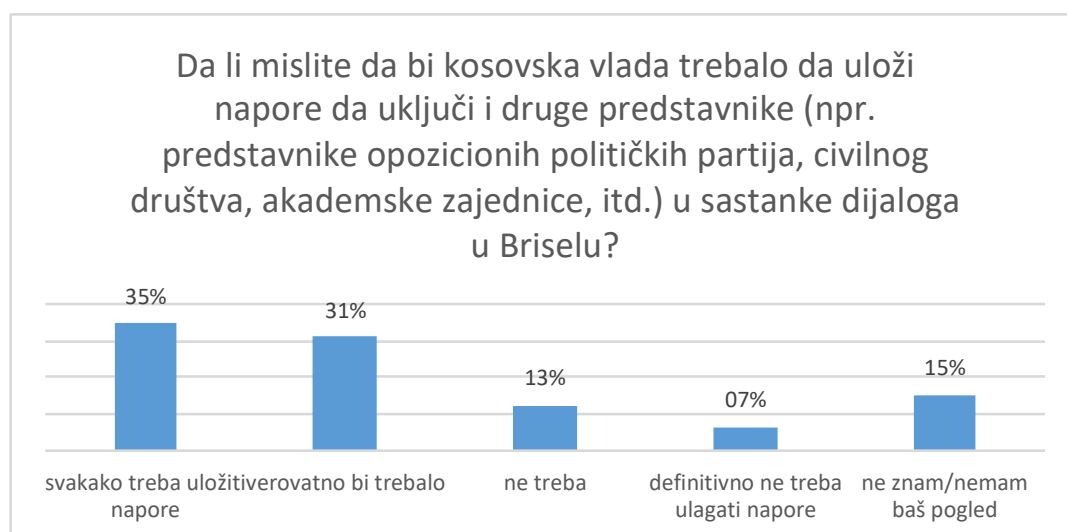

Zasebna analiza uzoraka albanskih i srpskih ispitanika otkriva sličan obrazac odgovora. 37% albanskih i srpskih ispitanika ili 'snažno se slaže' ili 'slaže' sa predstavljanjem kosovskog dijaloškog tima isključivo od strane najviših predstavnika vlade. Među Albancima, 36% je nezadovoljno ili 'snažno nezadovoljno', dok je među Srbima taj procenat 45%. 20% albanskih i 18% srpskih ispitanika odgovorilo je da 'ne znaju/nemaju stvarno mišljenje' o ovom pitanju. Ovi rezultati pokazuju da su građani Albanije na Kosovu skoro podjednako podeljeni oko toga da li bi kosovski dijaloški tim trebao biti predstavljen samo najvišim predstavnicima vlade u poređenju sa građanima Srbije na Kosovu, koji su generalno nezadovoljniji predstavljanjem kosovskog dijaloškog tima samo od strane najviših predstavnika vlade.

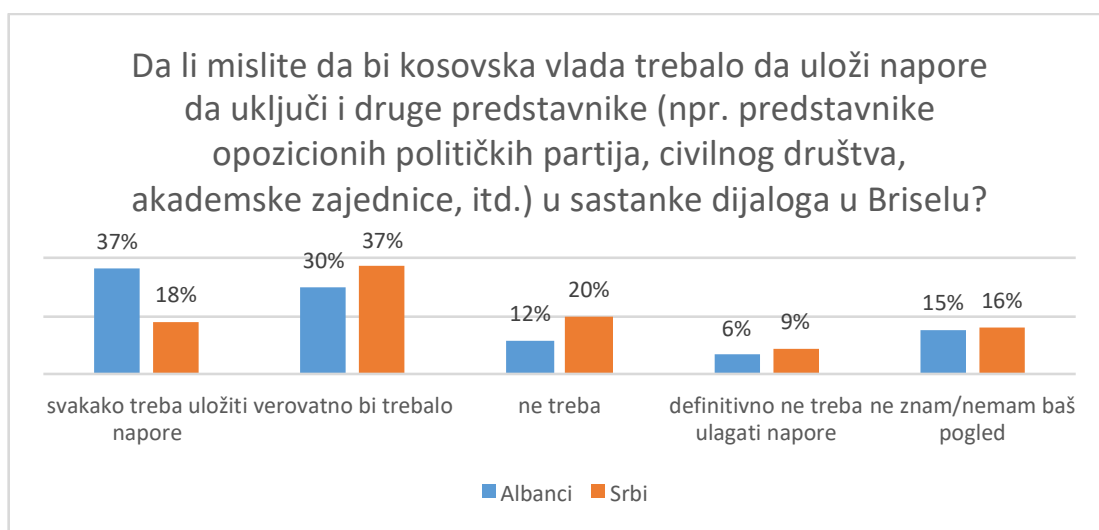

3.3.2. Da li Vlada Kosova treba da uloži napore da uključi i druge predstavnike u tim za dijalog?

Ispitanicima je postavljeno sledeće pitanje: Da li mislite da bi Vlada Kosova trebalo da uloži napore da uključi i druge predstavnike (npr. predstavnike opozicionih političkih partija, civilnog društva, akademske zajednice, itd.) u sastanke dijaloga u Briselu? 66% uzorka je odgovorilo sa 'definitivno treba' ili 'verovatno treba', ulažući napore da u sastanke dijaloga u Briselu uključe i druge predstavnike. 19% je odgovorilo sa 'definitivno ne treba' ili 'ne treba', ulažući napore da u sastanke dijaloga u Briselu uključe i druge predstavnike. 15% „ne zna/nema baš stav“ o ovom pitanju.

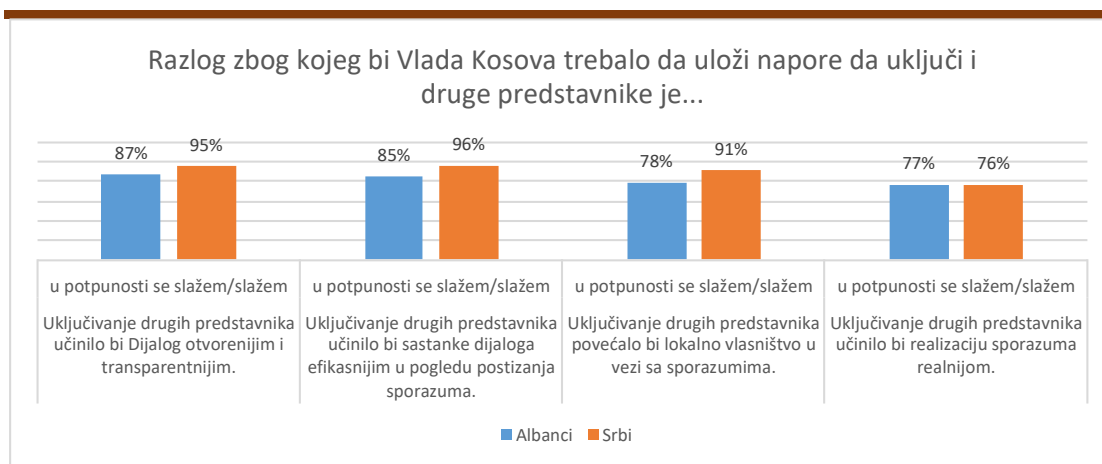

Odvojena analiza albanskih i srpskih uzoraka otkriva sličan trend odgovora. 67% ispitanika Albanaca i 55% ispitanika Srbije smatra da bi kosovska vlada „definitivno trebalo“ ili „verovatno“ da se potruži da u sastanke dijaloga u Briselu uključi i druge predstavnike. 18% među albanskim ispitanicima i 29% među srpskim ispitanicima smatra da kosovska vlada „definitivno ne treba“ ili „ne treba“ da uloži napore da uključi i druge predstavnike u sastanke dijaloga u Briselu (vidi grafikon ispod). 15% među Albancima i 16% među Srbima je odgovorilo sa „ne znam/nemam baš stav“ o ovom pitanju.

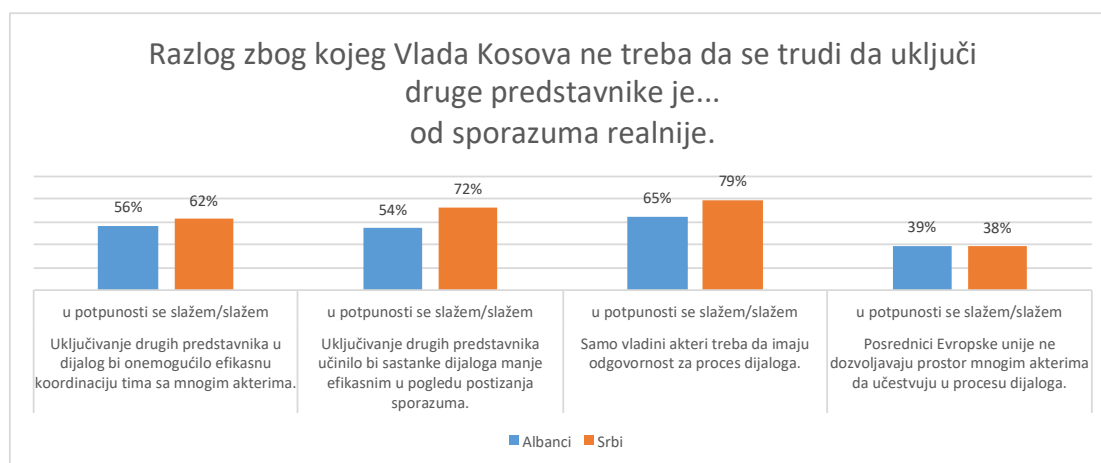
Uz nekoliko dodatnih pitanja, anketa je nastojala da razume osnovne razloge zašto bi ispitanici trebalo ili ne bi trebalo da ulože napore da uključe druge predstavnike u sastanke dijaloga u Briselu. Ispitanicima koji su odgovorili sa Kosovom „sigurno bi trebalo“ ili „verovatno bi trebalo“ da se potruže da u sastanke dijaloga u Briselu uključe i druge predstavnike, postavljena su sledeća pitanja (67% albanskih i 55% srpskih uzoraka bilo je izloženo ovim pitanjima) :

**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

Među ispitanicima Albancima kojima su postavljena ova dodatna pitanja, najčešće se navodio razlog za uključivanje drugih predstavnika da bi to bilo otvorenije, transparentnije i efikasnije u postizanju sporazuma. Srpski ispitanici su skoro podjednako često navodili sva tri razloga, s tim što bi uključivanje drugih predstavnika učinilo realizaciju sporazuma realnijom. Kada je od ispitanika zatraženo da gore navedene razloge ocenjuju kao najvažnije za uključivanje drugih predstavnika, albanski ispitanici su najčešće navodili otvorenost i transparentnost dijaloga (45%), dok su srpski ispitanici najčešće navodili razloge lokalnog vlasništva (35%).

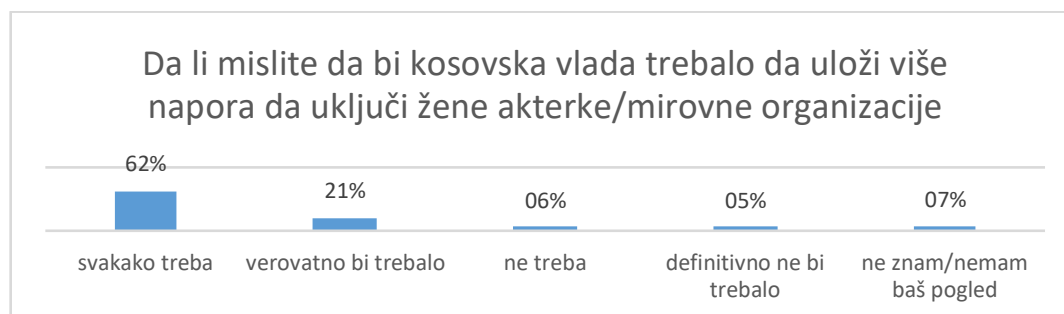
Uz one ispitanike koji su odgovorili sa Kosovom ili 'definitivno ne treba' ili 'ne treba' da se trude da u sastanke dijaloga u Briselu uključe i druge predstavnike (18% albanskog i 29% srpskih uzoraka bilo je izloženo ovim pitanjima):

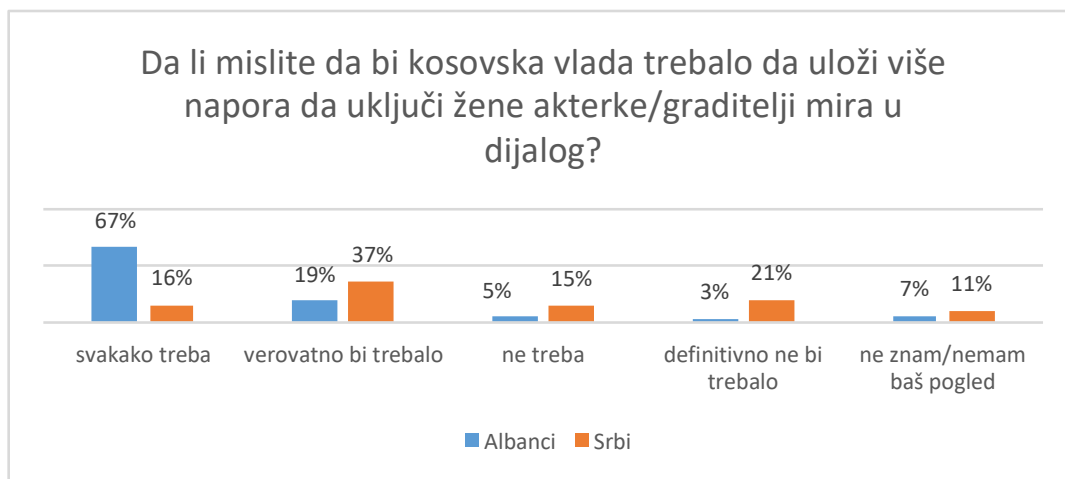
Kao što se vidi, ispitanici Albanci koji nisu podržali uključivanje drugih predstavnika najčešće su navodili razlog da samo vladini akteri treba da imaju odgovornost za dijalog, a zatim razlog da bi uključivanje drugih predstavnika onemogućilo koordinaciju dijaloga. Ispitanici iz Srbije najčešće su navodili razlog da samo vladini akteri treba da imaju odgovornost za dijalog, a zatim i razlog da bi uključivanje drugih predstavnika učinilo Dijalog manje efikasnim u pogledu sporazuma. Kada je od ispitanika zatraženo da gore navedene razloge ocenjuju kao najvažnije za neuključivanje drugih predstavnika, i albanski (30%) i srpski ispitanici (38%) su najčešće navodili odgovornost vlade za proces dijaloga.

3.4. Zastupljenost žena u kosovskom timu za dijalog

U vezi sa ovim pitanjem, ispitanicima je postavljeno sledeće pitanje: Trenutno su žene akterke/graditelji mira nedovoljno zastupljene (nema žena na ključnim/vodećim pozicijama) u kosovskom timu za dijalog uz posredovanje EU u Briselu. Da li mislite da bi kosovska vlada trebalo da uloži više napora da uključi žene akterke/graditelji mira u Dijalog? 82,4% ukupnog uzorka je odgovorilo da kosovska vlada „definitivno treba“ ili „verovatno treba“ da uloži više napora da uključi žene akterke/graditelji mira u Dijalog. Nasuprot tome, samo 10,7% je odgovorilo da kosovska vlada „definitivno ne bi trebalo“ ili „ne bi trebalo“ da uloži više napora da uključi žene akterke/graditelji mira u Dijalog. 6,9% je odgovorilo sa „ne znam/nemam stav“ o ovom pitanju.

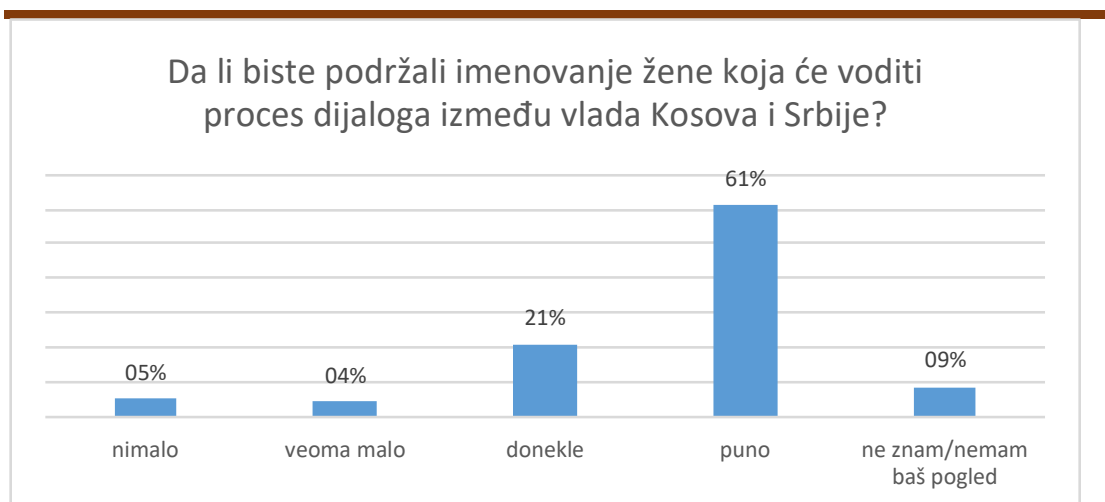
Odvojena analiza albanskih i srpskih uzoraka otkriva sličan obrazac odgovora. 86% među Albancima i 53% među Srbima odgovorilo je da kosovska vlada „definitivno treba“ ili „verovatno treba“ da uloži više napora da uključi žene akterke/graditelji mira u dijalog. 8% među Albancima i 36% među Srbima je odgovorilo da kosovska vlada „definitivno ne treba“ ili „ne treba“ da uloži više napora da uključi žene akterke/graditelji mira u dijalog. 7% Albanaca i 11% Srba ne zna/nema baš stav o ovom pitanju. Ovi rezultati pokazuju da među albanskim ispitanicima postoji snažna podrška uključivanju žena aktera/graditelja mira u Dijalog. S druge strane, srpski ispitanici na Kosovu izgledaju heterogenije, iako većina podržava uključivanje žena aktera/graditelja mira u Dijalog.

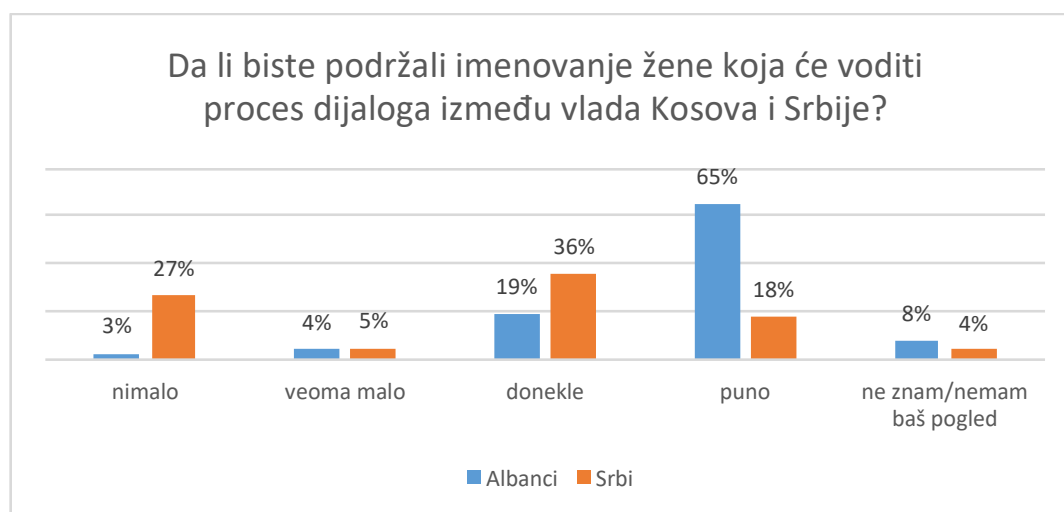
U vezi sa ovim, učesnici su bili izloženi i sledećem pitanju:

Da li biste podržali imenovanje žene koja će voditi proces dijaloga između vlada Kosova i Srbije? 81,9% ukupnog uzorka je odgovorilo sa 'veoma' ili 'donekle' da imenuje ženu da vodi proces dijaloga. Nasuprot tome, samo 9,3% je odgovorilo ili sa „veoma malo“ ili „uopšte ne“ o imenovanju žene da vodi proces dijaloga. 8,8% je odgovorilo sa „ne znam/nemam stav“ o ovom pitanju.

**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

Procena albanskog i srpskog uzorka otkriva nešto drugačiji, ali sličan trend odgovora. 84% Albanaca i 54% Srba odgovorilo je ili sa 'veoma' ili 'donekle' u prilog imenovanju žene da vodi proces dijaloga. 7% Albanaca i 32% Srba odgovorilo je ili sa 'veoma malo' ili 'uopšte ne' o imenovanju žene da vodi proces dijaloga. 8% Albanaca i 4% Srba ne zna/nema baš stav o ovom pitanju. Ovi rezultati pokazuju da albanski ispitanici snažno podržavaju imenovanje žene da vodi proces dijaloga između Kosova i Srbije. S druge strane, srpski ispitanici na Kosovu izgledaju heterogenije, iako većina podržava da žena vodi proces dijaloga između Kosova i Srbije.

3.5. Potencijalni faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga

Otkrivanje potencijalnih prepreka za učešće žena u procesu dijaloga je ključno za razumevanje razloga zašto žene nisu zastupljene i uključene u kosovski tim za dijalog. RIDEA sa inkluzivnim mirom, u nedavnom izveštaju o politici sa 43 strukturirana intervjua koji uključuju političke, civilno društvo i međunarodne aktere, identifikovala je brojne prepreke za učešće žena u procesu dijaloga na Kosovu. Na osnovu rezultata ovih intervjua, anketa je sačinila listu potencijalnih prepreka sa kojima bi se žene mogle suočiti prilikom učešća u procesu dijaloga (vidi tabelu ispod za sve odgovore iz ukupnog uzorka). Konkretno, anketa je postavila pitanje: „**U kojoj meri mislite da se nedostatak učešća žena u Dijalogu odnosi na...**“ nakon čega je usledio niz izjava.

U kojoj meri mislite da se nedostatak učešća žena u Dijalogu odnosi na:	potpuno se slažem	slažem	ne slažem	potpuno se ne slažem	ne znam/ne mam baš pogled
Ženama nedostaje motivacija da se uključe u proces dijaloga.	4.9%	36.3%	38.9%	10.2%	9.7%
Ženama je teško da budu posvećene Dijalogu.	4.9%	22.7%	48.4%	16.9%	7.2%
Dijalog uključuje teške pregovore koje mogu samo muškarci.	4.2%	11.3%	43.8%	35.6%	5.1%
Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer glavnim političkim akterima dominiraju muškarci.	12.5%	50.5%	19.9%	6.8%	10.4%
Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer vlada nema strategiju koja podržava angažovanje žena u Dijalogu.	13.8%	46.8%	17.2%	7.7%	14.4%
Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka.	9.1%	29.2%	36.0%	16.1%	9.6%
Međunarodni akteri su krivi jer ne nameću kriterijume za rodno uključivanje u proces dijaloga.	7.4%	29.3%	23.7%	7.1%	32.4%

Rezultati iz ukupnog uzorka pokazuju sledeći redosled na osnovu odgovora učesnika sa „potpuno se slažem“ ili „slažem se“ sa izjavom:

- Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer glavnim političkim akterima dominiraju muškarci (63%);
- Žene nisu zastupljene u dijalogu jer vlada nema strategiju koja podržava angažovanje žena u dijalogu (61%);
- Ženama nedostaje motivacija da se uključe u proces dijaloga (41%);
- Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (38%);
- Krivi su međunarodni akteri jer ne nameću kriterijume za rodno uključivanje u proces dijaloga (37%);
- Ženama je teško da budu posvećene dijalogu (28%);
- Dijalog uključuje teške pregovore koje mogu samo muškarci (16%).

Kao što se može videti, vezano za prepreke za učešće žena u Dijalogu, većina učesnika (63%) ističe dominaciju politike muških aktera; ovo sledi drugi izbor (61%), koji podvlači nepostojanje strategije vlade za podršku angažovanju žena u dijalogu. Što se tiče ostalih prepreka učešću žena u procesu dijaloga, podrška ostalim preprekama se kreće od (41%) koji se tiču nedostatka motivacije kod žena da se uključe u dijalog do (16%) da Dijalog doživljava kao težak pregovor samo za muškarce.

Procena albanskih i srpskih uzoraka na odgovore „u potpunosti se slažem“ i „slažem se“ pokazala je sledeći obrazac odgovora:

- Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer glavnim političkim akterima dominiraju muškarci (Albanci: 63% naspram Srpkinja: 63%);
- Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (Albanke: 37% naspram Srpkinja: 56%);
- Ženama nedostaje motivacija da se uključe u proces dijaloga (Albanke: 42% naspram Srpkinja: 39%);

- Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (Albanke: 37% naspram Srpkinja: 46%);
- Krivi su međunarodni akteri jer ne nameću kriterijume za uključivanje polova u proces dijaloga (Albanci: 36% prema Srbima: 45%);
- Ženama je teško da budu posvećene dijalogu (Albanci: 27% naspram Srpkinja: 34%);
- Dijalog uključuje teške pregovore koje mogu da urade samo muškarci (Albanac: 13% naspram srpskog: 41%).
- Žene nisu zastupljene u dijalogu jer vlada nema strategiju koja podržava angažovanje žena u dijalogu (albanski: 62% naspram srpski: 51%).

4. Analiza zasnovana na polnim razlikama

Analiza odgovora učesnika na mnoga pitanja koja su ispitana u odeljcima 3.1-3.4 ove ankete ukazuje na veliki procenat odgovora „ne znaju/nemaju baš pogled“ na ovo pitanje. Ono što je posebno zbunjujuće je da su i albanski i srpski uzorci ukazali na sličan obrazac odgovora u vezi sa ovom alternativom. Shodno tome, da bi se bolje razumeo izvor odgovora u vezi sa ovom alternativom, izvršene su analize među polnim razlikama. Imajte na umu da ovaj uzorak ankete predstavlja preveliku zastupljenost žena (58%) u poređenju sa podacima iz popisa za 2011. godinu (50%).

Ove analize su ispitale neka od glavnih pitanja sa stopom odgovora od $\leq 20\%$ na alternativu 'ne znam/nemam baš pogled' za ovo pitanje. Konkretno, 32% ispitanica u poređenju sa 16% muškaraca odgovorilo je sa 'ne znam/nemam baš stav' na pitanje 'Koliko ste zadovoljni trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije?' Zatim, 52% ispitanica, u poređenju sa 28% ispitanika muškaraca, odgovorilo je sa „ne znam/nemam baš stav“ na pitanje „Koliko ste zadovoljni najnovijim Briselskim sporazumom i njegovom implementacijom u Ohridu“ aneks između Kosova i Srbije uz pomoć EU? 28% anketiranih žena u poređenju sa 10% ispitanika odgovorilo je sa „ne znam/nemam baš stav“ na pitanje „Trenutno su zastupljeni samo sastanci dijaloga u Briselu između Kosova i Srbije uz podršku EU

od strane predstavnika vlasti sa najvišeg nivoa (tj. premijera i potpredsednika vlade). Da li se slažete da kosovski tim treba da predstavljaju samo predstavnici sa najvišeg nivoa vlasti?' 21% ispitanica u poređenju sa 9% ispitanika muškog pola odgovorilo je sa „ne znam/nemam baš pogled“ na pitanje „Da li mislite da bi Vlada Kosova trebalo da se potruži da uključi druge predstavnike (npr. iz opozicionih političkih partija, civilnog društva, akademske zajednice, itd.) na sastancima dijaloga u Briselu?'

Hi-kvadrat testovi u svim ovim pitanjima su pokazali da su polne razlike statistički značajne ($p < .001$). Ovi rezultati mogu sugerisati da su (a) žene, u poređenju sa muškarcima na Kosovu, generalno manje zaokupljene pitanjima kojima se bavi istraživanje; ili (b) stavovi žena o pitanjima koja se bave istraživanjem su manje kristalizovani; stoga, opcija 'ne znam/nemam baš pogled' obuhvata nesigurnost u odgovorima. Iako ova tumačenja treba uzeti sa oprezom, potrebna su dalja istraživanja da bi se bolje razumele rodne razlike u vezi sa procesom dijaloga između Kosova i Srbije i učešćem žena u ovom dijalogu.

Pored toga, analizirali smo da li postoje rodne razlike u izjavama koje se odnose na potencijalne inhibitore učešća žena u procesu dijaloga (videti tabelu ispod). Rezultati hi-kvadrata pokazuju da su značajne razlike ($p < .05$) među polovima u izjavama: (a) Dijalog uključuje teške pregovore koje mogu samo muškarci (ova percepcija je preovlađujuća među muškarcima nego ženama); (b) Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka (ova percepcija je zastupljenija među ženama nego muškarcima); (c) Krivi su međunarodni akteri jer ne nameću kriterijume za rodno uključivanje u proces dijaloga (ova percepcija preovlađuje među ženama nego muškarcima).

**GLAS NARODA O 'PUTU MIRA' IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE:
OTKRIVANJE ULOGE ŽENA**

Da li se slažete da se nedostatak učešća žena u Dijalogu odnosi na:	u potpunosti se slažem/slažem		u potpunosti se ne slažem/ne slažem		ne znam/nema m baš pogled	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Ženama nedostaje motivacija da se uključe u proces dijaloga.	38%	44%	52%	47%	10%	10%
Ženama je teško da budu posvećene Dijalogu.	30%	26%	64%	26%	7%	8%
Dijalog uključuje teške pregovore koje mogu samo muškarci.	18%	14%	79%	80%	4%	6%
Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer glavnim političkim akterima dominiraju muškarci.	64%	62%	27%	27%	9%	11%
Žene nisu zastupljene u Dijalogu jer vlada nema strategiju koja podržava angažovanje žena u Dijalogu.	61%	61%	27%	23%	12%	16%
Društvo na Kosovu isključuje žene iz svih procesa donošenja odluka.	32%	43%	60%	46%	9%	10%
Međunarodni akteri su krivi jer ne nameću kriterijume za rodno uključivanje u proces dijaloga.	37%	37%	38%	25%	25%	38%

5. Zaključak

Ova anketa je imala tri glavna cilja. Prvo, cilj je bio da se razumeju percepcije i stavovi građana u vezi sa aktuelnim procesom dijaloga i najnovijim briselskim sporazumom između Kosova i Srbije (februar 2023.) i aneksom za njegovu implementaciju koji je postignut u Ohridu (mart 2023.). Drugo, cilj je bio da se razumeju percepcije građana u vezi sa predstavljanjem kosovskog tima za dijalog i podrškom ili nedostatkom iste za uključivanje drugih aktera, sa posebnim fokusom na žene akterke/graditelji mira u timu za dijalog. Treće, cilj je bio da se razumeju faktori koji ometaju učešće žena u procesu dijaloga. Ukupno 1108 ispitanika u našoj anketi (89% Albanaca, 9% Srba i 2% iz drugih etničkih grupa) čine naš uzorak nacionalno reprezentativnim za stanovništvo Kosova.

Istraživanje pokazuje da većina kosovskog stanovništva nije zadovoljna trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Sve u svemu, 49% svih ispitanika nije

zadovoljno trenutnim procesom dijaloga. 46% među Albancima i 80% među Srbima bilo je ili „jako nezadovoljno” ili „nezadovoljno” trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Značajan broj albanskog uzorka takođe nije imao stav o ovom pitanju (26%). Albanci i Srbi su pokazali sličan trend u odgovorima o razlozima nezadovoljstva procesom dijaloga:

- Ne postoji perspektiva konkretnih koraka ka evropskim integracijama (60% albanskog prema 68% srpskog uzorka);
- Prilično je nemoguće postići globalno priznanje Kosova u sadašnjim okolnostima (64% albanskog prema 74% srpskog uzorka);
- Nezavisnost Kosova neće biti priznata od Srbije u sadašnjim okolnostima (74% albanskog prema 79% srpskog uzorka);
- Ne može biti ekonomskog prosperiteta u narednih 3-5 godina (54% Albanaca prema 73% srpskog uzorka);
- Nije moguće imati mirne odnose sa Srbijom u sadašnjem statusu kvo (68% Albanaca naspram 51% srpskog uzorka).

Uprkos nezadovoljstvu trenutnim procesom dijaloga između Kosova i Srbije, izgleda podeljeno mišljenje da li dijalog treba da se nastavi u sadašnjem formatu u narednih pet godina. Sve u svemu, 45% ukupnog uzorka je navelo 'donekle' ili 'veoma veliku podršku', a 32% 'uopšte' ili 'veoma malu' podršku za nastavak Dijaloga u sadašnjem formatu u narednih pet godina. Značajan broj uzorka Albanaca nije imao stav o ovom pitanju (24%).

Što se tiče sporazuma, generalno postoji mala podrška (15% je odgovorilo sa „u potpunosti se slažem” ili „slažem se”) za najnoviji Briselski sporazum i njegov Ohridski aneks za implementaciju između Kosova i Srbije. Većina albanskih i srpskih ispitanika bila je nezadovoljna najnovijim Briselskim sporazumom (43% Albanaca i 61% Srba). Za razliku od toga, većina Albanaca nije podržala (53% koji su odgovorili sa „uopšte se ne slažu” ili „ne slažu”), u poređenju sa većinom Srba koji su podržavali (43% koji su odgovorili sa „u potpunosti se slažem” ili „slažem se”). dodeljivanje proširenih izvršnih ovlašćenja za udruženje/zajednicu

kosovskih Srba pod uslovom da Srbija zauzvrat obezbedi da će Kosovo na kraju pristupiti nekim međunarodnim organizacijama.

Što se tiče predstavljanja kosovskog tima za dijalog, manja je podrška (ukupno 34%) za predstavljanje tima za dijalog samo od strane najviših predstavnika vlade i značajna podrška (ukupno 66%) za uključivanje drugih aktera u dijalog tim. Podrška je još snažnija (ukupno 82%) za uključivanje žena u Dijalog i za imenovanje žene (ukupno 82%) da vodi proces dijaloga između Kosova i Srbije.

Što se tiče prepreka učešću žena u Dijalogu, većina učesnika (63%) je kao glavne prepreke istakla dominaciju muških aktera u politici i (61%) nedostatak strategije vlade za podršku angažovanju žena u Dijalogu. za učešće u Dijalogu. Bilo je znatno manje podrške za druge prepreke, u rasponu od (41%) nedostatka motivacije kod žena da se uključe u Dijalog do (16%) koji doživljavaju Dijalog kao težak pregovor samo za muškarce.

